A
9946

RŪTA SKUJIŅA

MANI BĒRNĪBAS DRAUGI

Grāmatu apgādniecība A. Gulbis Rīgā

A
9946

RŪTA SKUJIŅA

MANI BĒRNĪBAS DRAUGI

Valsts bibliotēka
031006 2362

VALSTS BIBLIOTĒKA

1 9 3 6

Grāmatu apgādniecība A. Gulbis Rīga

Illustrējis V. Valdmanis.

1453

ПРОВЕРЕНО
1949 г.

VALSTS BIBLIOTĒKA

A. GULBJA GRĀMATU SPIESTUVE
RĪGĀ, AUSEKĻA IELĀ NR. 9.

Palaidnīgais āzītis

Tēvs ir aizbraucis uz gada tirgu. Visu dienu mēs, bērni, esam skraidījuši no istabas pagalmā un no pagalma istabā. Laukā ir novembŗa dzestrums, un sals knaiba pie aukstuma nepieradušos degungalos. Bet mums ļoti gribas sagaidīt mājās tēti. Tirgus ir tāda vieta, kur var dabūt visu, ko kāro sirds. To vēl atceras Aris no pērnā gada, kad tēvs viņu bija paņēmis līdz. Veselu mēnesi pēc tam viņš mums stāstīja tirgū redzētos brīnumus un tad vēl nepaspēja izstāstīt, līdz beidzot pateica, ka tur bijis tik daudz ko redzēt, ka viņam jau sākot piemirsties.

Šoreiz Herta ar Ari gudroja, ka tēvs viņiem pārvedīšot grāmatas ar krāsainām bildēm. Bet man bija tikai trešā ziema šai saulē, tāpēc visvairāk gaidīju pēperkoka jātnieku ar cukura pavadu un marcipāna biksēm un zaļu māla pīlīti, kas saka: pī, pī.

Ātri raujas īsā rudens diena. Pagalma sasalušos kukuršņos salaižas tumsas putni. Mēs vairs nevaram saskatīt ceļu. Māte sauc istabā, jāēd vakariņas. Lielākie bērni vēl paliek nomodā, bet mani grib izģērbt un likt gultā. Es turos pretim, kliedzu un spārdos.

— Pagaid' vien, — rājas māte, — nāks me-

žainis un vedīs tevi projām. Man tāds niķīgs skuķis nav vajadzīgs.

Mātei ap mani ņemoties un man pilnā balsī vēkšot, neviens nav dzirdējis ratus rībam. Visi atskatās tikai, kad pa atvērtām durvīm istabā ieveļas dzestra naktsgaisa kamols un tam līdz...

— Mežainis nāk! Es šausmās iekliedzos un vienā mirklī esmu zem gultas. Aiz bailēm pat aizturu elpu. Dzirdu tikai, ka istabā sacēlusies milzīga kņada. Bērni spiedz, pa vidu skan tēva balss un smiekli, un māte uztraukti saka:

— Kam tu to vedi? Kur mēs viņu liksim?

— Vedu bērniem, ko spēlēties.

Es savā tumšā paslēptuvē dzirdu māsas un brāļa jautrās balsis un smieklus. Brīnums gan, par ko viņi var priecāties briesmīgā mežaiņa klātbūtnē, kas atnācis man pakaļ, lai vestu projām uz mežu. Es taču pati savām acīm viņu redzēju ienākam pa durvīm. Balts garaiņu mutulis tam vēlās no näsīm, un no acīm šķīlās zaļganas liesmiņas. Tagad es dzirdu, ka uz grīdas knakš viņa nagi. Viņš laikam meklēs mani, un es aiz bailēm pat raudāt neuzdrošinos.

Tad es dzirdu, ka māte sāk pēc manis taujāt. Vai tiešām meklēs mani un dos mežainim rokā? Es gribu lūgties un solīties laboties. Es vienmēr būšu paklausīga, tikai šoreiz vien lai vēl dzen mežaini projām.

— Tu te ved visādus mošķus mājās! Meitēns nakts laikā būs aiz bailēm mežā ieskrējis, — rājas māte. Viņa sauc mani un paveŗ durvis uz otru istabu. Bet tur ir tumšs, un neviens viņai neatsaucas.

Es jau gribu atsaukties un līst no pagultes laukā. Paceļu mazliet segas malu un palūru istabā. Tanī pat brīdī šausmās iebrēcos un atraujos atpakaļ. Istabas vidū vēl aizvien stāv mežainis. Viņš groza bārdaino galvu uz visām pusēm un dīvaini mekšķina.

Izdzirdusi bļāvienu, māte mani no pagultes izvelk un mierinādama stāsta, ka tas jau neesot nekāds mežainis, bet āzītis.

Āzītis!

Es šo vārdu savā mūžā dzirdu pirmo reiz. Bet es redzu, ka citi bērni dīvaino radījumu droši un ziņkārīgi aptausta, un viņš tiem nemaz nekož un nebada. Tad kļūstu arī es drošāka un pa gabaliņu sāku mežaini, ko māte nosauca par āzīti, pētīt.

Viņš drusku līdzinājas jērēnam, tikai pakaklē gaļa sirma bārda un pavēderē gaļa vilna.

Māte izpukojās, izpukojās, beidzot atļāva vest āzīti uz kūti un siet kaktā pie saites. Aitu būdā tādu zvēru nevarot laist, varot nobadīt kādu jēru.

Pienāca ziema. Naktīs āzīti sēja kūtī pie saites, bet dienu tas lepni pastaigājās savā vaļā.

Kādu dienu mēs redzējām, ka tas pa cūkkūtiņas slīpo jumtu bija uzkāpis uz kūts jumta un lepni soļoja gar pašu jumta malu kā kaķis.

Mēs ar Ari stāvējām lejā un gaidījām, kad Mika (tā āzīti iesaucām) kritīs no jumta zemē, bet viņš tikai pašķielēja uz mūsu pusi, paskurināja bārdu un iemekšķējās. To gandrīz varēja uzskatīt par skaļu smiešanos.

— Nu, labi, tu vari arī krist un nosisties, un es tev nemaz palīgā neiešu, ja tu šitā par mums smejies, — aizvainotā balsī noteica Āris un veda mani no kūts projām.

Reiz no aitu būdas bija izsprucis lielais auns Ješka. Pagalma vidū viņš satikās ar Miku. Viņi apstājās pa gabaliņu viens no otra un, pieres noliekuši, pētīja dīvaino pretinieku. Tad tie gāja cīņā.

Tā bija pavisam smieklīga cīņa. Visi mājnieki saskrēja pagalmā šo jocīgo divkauju skatīties.

Mika, kā tas godīgam kaŗotājam pienākas, atkāpās pāris soļus atpakaļ, saslējās stalti uz pakaļkājām un noliektu pieri, kuŗā tikko dīga mazi raģeļi, gaidīja sava pretinieka uzbrukumu.

Bet Ješkam tāda svinīga iepriekšēja kaŗa pieteikšana un cīņas paņēmieni bija gluži sveša lieta. Viņš vienkārši atkāpās pāris soļus atpakaļ un, ieskrējies, vilka pa Mikas pavēderi tā, ka tas apgriezās ačgārni, kūleņus mezdams.

Bet Mika ar pirmo neizdevīgo gājienu dūšu vēl nezaudēja.

Viņš piecēlās kājās un domīgi skurināja bārdu:

— Kā tas varēja gadīties, ka spērienu, ko man vajadzēja saņemt pierē, saņēmu pa vēderu? Te kaut kas nav kārtībā.

Mika iemekšķējās, nopurināja sniegu un lepni slējās jaunai cīņai.

Bet — blaukš! Tas no jauna atradās augšpēdu sniegā, un no augšas viņā lūkojās divas

apaļas, cīņas ugunīs iedegušās, zaļganas pretinieka acis.

Izbrīnījies ir arī Ješka. Pirmo reiz tam gadās pretinieku tik viegli uzveikt. Pēc otra uzvarošā spēriena viņš pienācis apskatīties, kas tas īsti ir par ērmu, kas grib ar viņu spēkoties, bet krīt augšpēdu no viegla pieskāriena.

Mika vēl negrib padoties. Viņš ceļas pakaļkājās trešo reiz. Bet tagad Ješka noskaišas no tiesas.

Ja gribi būt cienīgs pretinieks, tad cīnies, kā īstam aunam pieklājas, bet nerādi pavēderi!

Krietni ieskrējies, viņš dod tādu triecienu Mikas vēderam, ka nabaga āzītis aiziet ritenisku un, kūleni pārmezdams, atsitas ar pakausi kūts paksī.

Ar tādu kausli, kas sit pa vēderu un pakausi reizē, Mika vairs negrib cīņu turpināt. Viņš labāk metas bēgt. Bet saniknotais Ješka dzenas tam pakaļ.

Viens slaids lēciens, un Mika atrodas uz cūkkūtiņas jumta. No turienes tas uzlec uz kūts jumta un lielīgi mekšķina.

Ješka stāv lejā un groza galvu:

Ērms, kas ērms! Cīņā vēlās kā pelavu maiss, bet nu uzskrēja debesīs.

Pa ziemu Mika ļoti iedraudzējās ar veco piedzīvotāju Janču. Janča šad tad to pabaroja ar maizes garoziņu, ar burkāna gabaliņu, un Mika tam tecēja līdzi kā šunelis.

Janča iet uz mežu žagarus cirst. Mika brien tam pa pēdām līdz. Bet vakarā Janča atgriežas

mājās pavisam sadusmots. Pirmo reiz viņš no tiesas noskaities uz savu draugu. Izrādās, ka citi malkas cirtēji mežā Janču zobojuši, šim esot āža smaka.

Otrā dienā Mika grib atkal draugu uz mežu pavadīt, bet Janča ņem sprunguli un dzen Miku atpakaļ.

Tu brīnums! Mika šo nelaipnību pavisam nespēj saprast. Viņš apstājas pagalmā un groza bārdu.

Janča aiziet, ka plecam pārliktais cirvis vien nozib rīta saulē. Bet nav vēl viņa augums pazudis pirmajos mežmalas bērzos, kad Mika skaļi ieblējies metas tam pakaļ.

Janča nāk bārdamies atpakaļ.

— Saimniek, pievaldat savu āzi! Es negribu palikt visai pasaulei par apsmieklu.

Neko darīt, jāsien Mika saitē. Viņu palaiž vaļā tikai pie vakara, kad Janča nāk no darba mājās.

Pa ziemu Mika dūšīgi paauga un kļuva vareni nebēdīgs. Kad mēs, bērni, viņu nokaitinājām, tas vienmēr slējās pakaļkājās un grasījās badīt.

Tēvs mums bija uztaisījis ratiņus, zaļu kulbiņu, baltiem riteņiem. Parasti mēs tajos braukājāmies, cits citu vilkdami.

Bet tagad taču mums bija savs zirgs, kāpēc vairs pašiem pūlēties ar vilkšanu?

Kad pirmie pavasaŗa dubļi jau bija apžuvuši, Herta kādā svētdienā, atgriezusies no skolas, šuva Mikam aizjūgu. Viņa sameklēja šādas

tādas lupatas un krāsainas saitītes. Mūsu zirga aizjūgam vajadzēja izskatīties ļoti greznam.

Sarīkojām aizjūgu, izvilkām ratiņus ceļa vidū un jūdzām Miku priekšā. No sākuma Mika neko pretim neturas, tikai ziņkārīgi raugās uz sarkanām un zilām lentītēm un lupatiņām, ko sienam tam ap kaklu un liekam uz muguras par slejām. Grožus viņš paņem mutē un rauga, vai nav ēdami.

Beidzot esam Miku iejūguši, brauciens var sākties. Herta nosēžas priekšā paŗ kučieri, mēs ar Ari aiz muguras par kungiem. Lepns brauciens.

Mika speŗ pirmos soļus, bet, jūtot aiz muguras neparastu smagumu, apstājas, raugās atpakaļ un purina galvu. Sak, šitā, draugi, lieta neies!

Herta izkāpj no ratiem un nolauž ceļmalas alksnim rīkstīti. Ja zirgs bez pātagas neklausa, tad vajaga uzsist.

Pie pirmā sitiena Mika salecas, un mēs straujā braucienā drāžam uz priekšu. Mēs ar Ari no lieliem priekiem aurojam pilnā balsī.

Bet gabaliņu palēkšojis, mūsu zirgs no jauna apstājas. Herta sit tam ar rīksti, rausta grožus. Velti. Zirgs stāv visām četrām kājām stingri atspēries, kā zemē ieaudzis, un bārda tam dusmās trīc.

Tad notiek kaut kas šausmīgs. Mūsu zirgs nelabā balsī ievēkšas un strauji metas savā aizjūgā apkārt. Ilksis trūkst, aizjūgs šķīst. Zirgs griež saniknoto pieri pret mums, un acis tam lielās dusmās zvēro kā jāņtārpiņi.

Herta — viens divi — no ratiem laukā un aizliek uz mājas pusi, ka mati vien pa gaisu noplīvo. Mēs ar brāli sastinguši šausmās skatāmies viens otrā un nespējam ne pakustēties. Mēs jūtam, ka kaut kas arī mums būtu jādara. Tik veikli izlēkt no ratiem un aizskriet kā Herta mēs neuzdrošināmies.

Mika dusmās grauž sava aizjūga saites un kārpa zemi.

Cik ilgi mēs tā sēdēsim un lūkosimies nāvei acīs?

Soļus desmit no mums atrodas rija. Vienā galā piebūve, un pie tās sabērta liela pelavu kaudze. Kaudzes galā veļas mazgājamais toveris.

Aris rāda man toveri.

— Vai tu tik tālu tiksi?

— Domāju gan.

— Nu, tad ātri seko man!

Un es redzu, ka viņš vienā lēcienā izmetas no ratiem un drāž uz rijas pusi. Arī es krišus izkrītu no rateļiem un cenšos skriet, cik ātri vien manas īsās kājeles klausa. Viens divi — Aris jau pelavu kaudzes galā un toverī iekšā. Es pieskrienu pie pelavu kaudzes. Rāpjos un krītu. Pelavas plūst kā ūdens zem manām kājām. Es jūtu, ka augstāk netikšu. Aris, pabāzis galvu no toveŗa, māj rokām.

— Ātrāk, ātrāk! Tūliņ būs klāt!

Aiz muguras dzirdu šņākšanu. Karsta elpa sitas manu baso kāju papēžos. Esmu pazudis cilvēks. Jūtu, ka glābiņa vairs nav un laižu tauri vaļā.

No mana briesmīgā bļāviena pat Mika samulst un apstājas. Dusmu liesmas viņa acīs pamazām dziest. Viņš purina bārdu un kaut ko bubina. Bet es nedrīkstu atpakaļ paskatīties. Kārpos pa pelavām tā, ka tās put uz visām pusēm, un kliedzu bez apstājas. Mika arī pienācis pie pelavu kaudzes un sāk tās skrubināt. Viņa vēsais purns pieskaŗas manam papēdim. No manas rīkles atskan tāds bļāviens, ka pat Aris ierauj galvu dziļāk toverī.

Manus bļāvienus izdzirduši arī mājās. Pagalmā izskrien tēvs, māte, no otra mājas gala skrien graudniece ar Jančas sievu. Viņi visi drāž uz rijas stūri, no kurienes atskan manas vaimanas.

Es esmu glābta. Bet Mikus dienas ar to pašu skaitītas. Mātei no uztraukuma galvas sāpes nepārstāj vēl otrā dienā. Viņa negrib vairs nabaga Miku ne dienu turēt mājās.

Tēvam cits nekas neatliek, kā jāved Mika pārdot žīdam.

Herta ar Ari gan ilgi uz mani dusmojas, ka vienīgi mana necilvēcīgā bļaušana vainīga pie Mikus zaudēšanas. Droši vien, no viņa būtu iznācis labs un paklausīgs zirgs, uz pirmo reizi jau pat kumeļš neļauj sakas kaklā maukt.

Gudrais Rapsis

Kad es sāku Rapsi atcerēties, viņam jau nāca desmitais gads. Viņš bija pa pusei cēlies no skotu aitu suņiem, pa pusei no mūsu pašu lauku rūsganiem Krančiem. Augumā paliels, dzeltenīgi brūnu pavēderi un ķepām, dzidri brūnām acīm un kuplu asti.

Mūsu mājas atradās meža vidū, tāpēc Rapsim jau no mazām dienām prāts sevišķi nesās uz medībām. Putnu un zvēru taupīšanas laiku viņš pavisam negribēja ievērot, tāpēc tam bieži vien iznāca saraušanās ar mājas ļaudīm.

Naktīs Rapša gaitas nebija pārkontrolējamas, vakarā viņu izlaida laukā par mājas sargu, bet kur viņš naktis pavadīja, nebija zināms. Bieži vien pašā nakts vidū tēvs izgāja pagalmā un sauca:

— Rapsi, Rapsi!

Rapša nav. Bet no rīta, kad māte gāja uz kūti govis slaukt, Rapsis izlīda no salmu kaudzes, gaļi žāvājās un miegaini vēdināja kuplo asti. Sak, bija gan šonakt salda gulēšana, neviens gaļāmgājējs, ne braucējs mani netraucēja. Ej tu viņam pierādi, ka viņš visu nakti nav gulējis salmu kaudzē.

Tikai brokastīs putra tam pavisam negaršoja.

Viņš pieskārās ar mēles galiņu putrai, nošķaudījās un laiski palīda zem galda.

Rapsim no rītiem pavisam nebija ēstgribas, tā atgriezās tikai pievakarē, dažu dienu nemaz.

Gadījās arī, ka pašā dienas vidū Rapsis pazuda no mājām uz dažām stundām.

— Rapsi, kur tu biji?

Rapsis vainīgi pavēdina asti un griež galvu sāņus, lai nebūtu jāraugās acīs.

Reiz Rapsis bija atstiepis no meža stirnas bērnu. Stirniņa bija vēl dzīva, tikai kājiņu Rapsis bija pārkodis. Tēvs Rapsi pamatīgi nopēra. No tā laika viņš nekad vairs nemēģināja laupījumu nest mājās un kādam rādīt.

Pēc lielā pēriena Rapsis bija pavisam sašutis.

Dīvaina lieta, viņš gribēja iepriecināt cilvēkus ar savu medījumu, bet iznāca pavisam otrādi. Nu, lai ķeŗ paši stirnas un zaķus, viņš vairāk citu labā nepūlēsies.

Uz čūskām Rapsis bija sevišķi nikns. Ganam līdz viņš gāja tikai tālab, ka tad visu dienu varēja medīt čūskas. Gans viņu redzēja tikai lopus izdzenot un pārdzenot. Labuma nekāda.

Interesanti novērot Rapša paņēmienus čūsku medībās. Vispirms viņš uzmanīgi apošņā katru cini. Atradis čūsku, viņš to vilina no ciņa nost klajā laukā, lai kampiens neizietu greizi. Reiz viņam bija misējies. Čūska bija paspējusi iekost galvā. Rapsis atgriezās no meža ar pietūkušu galvu kā spaini. Pāris dienas sagulēja saulē. Tad devās no jauna uz mežu ar vēl jo lielāku niknumu un uzmanību.

No ciņa vai gružiem izvilināto čūsku Rapsis tvēra zobiem aiz skausta un tikmēr sita tās lokano ķermeni gar vienu sānu, gar otru, kamēr čūska beidza locīties un šņākt. Nosviedis beigto čūsku, Rapsis vēl vienmēr pārliecinājās, vai tā tiešām pagalam, tikai tad devās meklēt jaunu.

Ja Rapsis gribēja izrādīt sevišķu prieku un labpatiku, viņš smējās. Es nevienu suni neesmu redzējusi tā smejamies, kā to darīja Rapsis. Kad mēs sestdienās atgriezāmies no skolas, viņš bija atskrējis pretim veselu kilometru, ielēca ratos vai kamanās, laizīja mūsu degunus un vaigus un smējās, skaļi šķaudīdams un spurkdams tā, ka baltie zobi vien mirdzēja. Dažreiz viņš smaidīja klusi, rādīdams tikai sniegbalto zobu rindu.

Kad Rapsim jau pagāja desmitais gads, atnesa mājās Kranci. Tas bija pavisam maziņš, gulēja kurvītī un pīkstēja. Rapsis laiku pa laikam piegāja pie kurvīša, apošņāja un ar purnu pavalstīja Krančeli no vienas puses uz otru.

Drīz vien Krančelis bija jau tiktāl paaudzies, ka sāka ļepatot un kūleņot pa pagalmu Rapsim līdz.

Rapsis sāka arī Krančeli vedināt līdz uz mežu. Bet Krančelim no meža bija bailes. Viņš pakūleņoja gan pāri pļaviņai, bet tiklīdz tuvojās meža mala un kļuva dzirdama koku šalkšana un šņākšana, Krančelis iemiedza asti kāju starpā un muka atpakaļ uz mājām.

Rapsis glaimīgi vēdināja asti un acīm drošināja Krančeli, līdz beidzot kādā dienā tam bija izdevies to aizvilināt līdz pašai meža malai.

Kad tēvs vai citi mājinieki redzēja, ka Rap-

sis vilina Kranci līdzi medinieka gaitās, lieta beidzās ar to, ka atsauca abus atpakaļ un nopēra. Tad vairs Rapsis dienas laikā nemēģināja Kranci vilināt projām no mājām, bet, cik varējām vērot, tad viņš to darīja naktī.

Bet, laikam, Krancim nebija ne mazākā medinieka talanta, jo uz rudens pusi Rapsis zagās atkal viens pats projām no mājām, par Krančeli nelikdamies ne zinot. Dažreiz pat gadījās, ka Krančelis pats grasījās iet Rapsim līdz, bet tad Rapsis izlikās, ka viņš nekur nav domājis iet. Viņš paskrien līdz meža malai, sāk skatīties gaisā un ieriedamies kūleņo pa arumiem, it kā tas dzenātu veselu vārnu pūli. Gaisā sāk skatīties arī Krančelis, taču viņš nekā neredz. Bet, ko tur var zināt, varbūt, ka mākoņi arī jārej, un Krancis skrien un kūleņo līdzi Rapsim, skaļi vaukšēdams.

Ziemu kāds kaimiņš bija atvedis vecu zirgu, lai tēvs nošaujot. Zirgu nošāva, tam novilka ādu, un zirga īpašnieks palūdza mūsu piedzīvotāju iet palīgā lopiņu kārtīgi aprakt. Bet zeme bija cieti sasalusi. Viņi izmocījās veselu pusdienu, bet bija izkārpījuši tikai nelielu dobīti. Cits nekas neatlika, ka bija jāpamet zirgs neaprakts līdz pavasarim, kad daudzmaz atkusīs zeme. Lai nogalinātais zirgs nesāktu trūdēt un maitāt gaisu, viņi to apmeta ar sasalušiem zemes kukuršņiem, salika virsū skujas un apbēra ar biezu sniega kārtu.

Mūsu Rapsis visu šo rīkošanos bija pa gabaliņu noskatījis. Jau pirmā naktī viņš bija zirgu atkārpījis un pieēdies pilnu vēderu.

Tēvs ziņoja kaimiņam, lai nāk un ved mai-

VALSTS BIBLIOTĒKA

tu projām. Kaimiņš teica gan: jā, jā, bet solījumu tam ne prātā nenāca pildīt.

Piedzīvotājs zirgu no jauna apmeta egļu zariem un sniegu, bet otrā naktī no jauna Rapsis bija to atkārpījis un pieēdies. Tā kā laiks turējās ļoti auksts, un par maitas trūdēšanu nebija jābīstas, tad vairs neviens to negāja rakt. Un Rapsis jau tagad gāja vairākas reizes dienā pie tā mieloties.

Viņa noslēpumaino staigāšanu drīz vien bija ievērojis arī Krančelis. Ziņkārīgi viņš paslepšus kā aste vilkās Rapsim līdz. Bet Rapsis jau to pamanījis. Viņš paietas līdz rijas stūrim, patrenkā vārnas un, nevainīgi gaisā skatīdamies, nāk atpakaļ un ielien salmu gubā, taisīdamies uz gulēšanu. Krančelis nesaprašanā aptupies ceļa vidū — skatās. Kamēr Krančelis sēd uz ceļa, Rapsim ne prātā nenāk līst no salmiem laukā. Viņš pagriežas uz otriem sāniem, ieņurdas un liekas cieši aizmidzis. Tikai tā acs, ar kuŗu viņš var pārskatīt ceļu, ir mazliet pusviru. Ar to viņš visu laiku vēro Krančeli. Beidzot tam nabagam apnīk gaidīšana uz ceļa. Aukstums arī kož ķepās un purnā. Viņš atgriežas pagalmā un sāk trenkāt vistas. Rapsis uzmanīgi izlien no salmu kaudzes un jož uz birzes stūri, ko kājas nes. Bet Krančelis šo tikpat pamanījis un drāž pakaļ.

Pamanījis sekotāju, Rapsis apstājas un atņirdz zobus. Krancis aptupstas sniegā. Bet tiklīdz Rapsis ceļu turpina, viņš velkas līdz.

Bet nu Rapsis noskaities no tiesas. Viņš metas atpakaļ, saķeŗ Kruņčeli aiz čupras un pu-

rina tāpat kā vasarā čūsku uz visām pusēm. Nabaga Krančelis kauc un spārdās, bet no Rapša zobiem tas vaļā netiek. Beidzot Rapsis iesviež Krančeli sniegā un raugās, ko šis tagad darīs. Krancis iemiedz asti kājstarpī un kaukdams drāžas atpakaļ uz mājām. Rapsis gardi nosmejas un lēnā garā ieiet birzī, kur to gaida garda maltīte.

Rapsis sadzīvoja kādus piecpadsmit gadus. Bet tad jau viņš bija kļuvis daudz gurdenāks un arī uz medībām gāja retāk. No čūsku medībām viņš jau pāris gadus bija atteicies, jo acis vairs labi nerādīja un pakurls arī, vecais puika, bija kļuvis.

Un tad kādā saltā puteņa naktī Rapsis bija pazudis. Veltīgi to izsaucāmies un izmeklējāmies pa salmu kaudzēm. Varbūt viņš bija kritis cīņā ar kādu lielāku meža dzīvnieku, varbūt gudrais un lepnais lopiņš bija jaudis nāves tuvošanos un ielīdis meža biezoknī, lai nomirtu.

Vasaru ganos iedami pūlējāmies uziet Rapša kaulus, bet velti. Biezokni, kurā Rapsis bija beidzis šīs zemes gaitas, mums neizdevās atrast.

Jakcik drakcik

Kad vecākās māsas jau gāja skolā, bet mēs ar Austru un Ari vēl bijām par maziem, lai ietu ganos, tēvs pārveda no Rīgas gani.

— Kā tevi sauc? — jautāja māte, kad meitene bija ienākusi istabā.

— Olga.

Mēs ar Austru, savilkušas kājas zem sevis, tupējām uz siltā mūrīša un ar vislielāko ziņkārību aplūkojām Olgu. Pat kliņģeri un saldumi, ko tēvs parasti no Rīgas atveda, nevarēja mūs izvilināt pagalmā.

Māte piestūma Olgai krēslu, un viņa bailīgi apsēdās uz pašas krēsla maliņas. No rokām tā neizlaida balta lakatiņa sainīti. Galvas lakatiņš Olgai bija nomucis uz pleciem, un pavasaŗa saule, silti plūzdama caur logiem, zeltoja Olgas linu baltās matu šķipsnas. Kājas viņa kautrīgi slēpa zem krēsla.

Mēs redzējām, ka tās bija tērptas stipri apvalkātās, melnās ādas kurpēs ar nošķiebtiem papēžiem. Tā vien likās, ka kājas nošķiebtajās kurpēs, salīdzinot ar Olgas tievo, izstīdzējušo augumu, ir neparasti lielas.

Laiku pa laikam Olga pacēla plakstus ar baltajām skropstām un slepu paraudzījās uz mūsu pusi. Tad mums likās, ka viņa pasmaida.

Tas jau bija nepārprotams draudzības piedāvājums, un mēs kļuvām daudz drošākas. Norāpāmies no mūrīša, gājām Olgai klāt un sniedzām rokas.

— Kas tev tai sainī?

— Drānas.

— Kāpēc tev tik lielas kājas? — nenocietās Austra, rādīdama ar pirkstiņu uz Olgas milzīgajām, nošķiebtajām kurpēm.

Olga tumši pietvīka un nodūra galvu.

— Liekaties mierā, — apsauca mūs māte un aicināja Olgu noģērbt virsdrēbes un nākt pie galda iekost launagu.

Ganību ierādīšanu Olgai māte uzticēja mums ar Austru. Patiesībā tas bija mežs, kas stiepās vairākus kilometrus garumā un divus platumā. Citreiz mēs būtu baidījušās vienas pa to klaiņot, bet tagad Olgas priekšā gribējām padižoties. Turklāt zinājām, ka apmaldīties pilnīgi neiespējami, mūsu lopi jau no dzimšanas visi bija pie mežiem pieraduši un pusdienas laikā un vakarā paši atrada ceļu uz mājām. Nedrīkstēja tikai no tiem nomaldīties. Tas mums ar Austru bieži gadījās vēlākos gados, kad gana pienākumi bija uzlikti mums. Pie tā vainojamas bija grāmatas, ko ņēmām līdz ganos. Bet tas ir pavisam cits stāsts un uz Olgu nemaz nezīmējas.

Arī Olga labprāt lasīja grāmatas, tikai māte mums tās aizliedza dot viņai līdzi ganos. Kas tas par ganu, kam deguns grāmatā! Ja garš laiks, lai pastrādā kādu rokdarbu. Bet mēs šad tad slepu tomēr iebāzām pa grāmatai Olgas ganu kulītē.

To nedarījām toreiz, gribēdami palīdzēt remdināt Olgas zināšanas alkas, bet gan gluži savtīgos nolūkos.

Bijām vēl tik mazas, ka pašām izlasīt biezāku stāstu vai pasaku grāmatu nācās ļoti grūti. Mātei bija veltīgi čīkstēt apkārt, lai palasa priekšā.

— Nav vaļas, nav vaļas, bērni! Lasiet paši!

Mēs jau lasījām, lasījām, cik spējām, bet grāmatas bija biezas, un mazās acis ātri nogura.

Tāpēc mēs bāzām grāmatas Olgas ganu kulītē, jo visu dienā izlasīto viņa vakaros mums gandrīz vārdu pa vārdam atstāstīja.

Mēs, bērni, pa vasaru gulējām klētiņā, un lielie jau nevarēja zināt, ko darām gulēt aizgājuši. Dažu labu vakaru Olgas balss skanēja vēl pāri pusnaktij. Viņa stāstīja mums nevien tos stāstus, ko bija izlasījusi mūsu dotās grāmatās, bet vēl daudz dažādas teikas, pasakas un briesmu notikumus, ko tā bija noklausījusies, kalpodama par gani daudzajos Latvijas novados. Visu kādreiz lasīto un dzirdēto viņa bija paturējusi prātā un mācēja atstāstīt ar visiem sīkumiem, pielikdama vēl no savas puses dažu labu izpušķojumu klāt. Ar to viņa briesmīgās pasakas un nostāstus padarīja vēl dzīvākus, ticamākus un uztraucošus, jo likās, ka to visu ir viņa pati piedzīvojusi.

Dažu labu vakaru, klausoties Olgas pasakās, nejaukas tirpas mums skraidīja pa muguru un, kamolos savilkušies, vilkām segas pāri galvām.

Sevišķu draudzību Olga nodibināja ar vecāko māsu Hertu. Viņas bija vienos gados.

Par Olgas pasakām bija ieinteresējies arī Aris,

kas parasti negulēja kopā ar mums klētiņā, bet gan mājās, slēgtā lievenī.

Tēvam ar māti bija lieli brīnumi, kad Aris paziņoja, ka uz priekšu vēlas gulēt kopā ar meitiešiem klētiņā, ka lievenī, gaismai austot, to kožot mušas.

Lielajiem ne prātā nenāca, ka vainīgas nav vis mušas, bet aizraujošās pasakas. Mēs šo noslēpumu centāmies neizpaust, jo tas nozīmētu visu brīnišķīgo stāstu beigas.

Olga naktīs dabūja tik maz gulēt, ka no rītiem ganībās to dažu labu reizi graudnieks bija atradis aizmigušu.

Tad graudnieks, dusmās pietvīcis, skrēja pie tēva, kliegdams:

— Saimniek, tas ir trakiski! Gar mežmalu visi tīrumi lopu izbradāti, skuķis guļ. Ja jūs viņam bailes neiedosiet, tad rudenī nebūs ne ko pļaut, ne ko kult. Skuķis guļ krūmu ēnā, un lopi staigā savvaļā.

Tēvs vairākas reizes Olgu rāja un piedraudēja vest atpakaļ uz Rīgu.

Šie draudi sevišķi mums, bērniem, ķērās pie sirds, un nolēmām katru vakaru apmierināties tikai ar vienu pasaku.

Bet tad kādu dienu notika pavisam dīvainas lietas. Pusdienas laikā, sadzinusi lopus, Olga pamāja Hertai un aizveda aiz kūts stūŗa. Mēs, mazie, arī gribējām zināt, kas tur notiek, un skrējām skatīties. Redzējām, ka Olga kaut ko dedzīgi stāsta un rāda rokām uz meža pusi. Bet kad mēs tuvojāmies, viņa apklusa, un Herta mums bargā balsī sakliedza:

— Prom, prom, jums te nav nekāda līšana, nekāda klausīšanās!

Mēs gan staigājām turpat pa gabaliņu apkārt vien, apkārt vien, bet Olga stāstīja tik klusu, ka sadzirdēt nekā nevarējām. Tikai beidzot redzējām, ka Herta sniedz Olgai roku un saka:

— Labi, esmu ar mieru.

Nākot uz istabu, viņas vēl runājās. Bet tagad jau tik skaļi, ka arī mēs varējām sadzirdēt. Olga teica:

— Tikai neaizmirsti uzmanīt pulksteni. No mājām mums jāiziet drusku ātrāk, te minūtes desmit ko iet.

Mēs mācāmies Olgai virsū un mēģinājām izdibināt, kur viņas ar Hertu ies, bet parasti pret mums, mazajiem, tik laipnā un vaļsirdīgā Olga šodien bija nocietinājusies kā ozola bluķis.

— Gan jau redzēsiet, gan, — viņa nevaļīgi atteica, paķēra slauceni un aizskrēja uz kūti palīgā govis slaukt.

Mums bija viens vienīgs pieturas punkts — pulkstenis. Olga bija teikusi, lai Herta uzmana pulksteni. Bet kamēr mēs pa iekšu turējāmies pulksteņa tuvumā, vērodami tā rādītājus, Olga ar Hertu jau bija no mājām nozudušas. Līdz ar viņām bija nozudušas arī mūsu un graudnieka rokamās lāpstas, kas vēl priekšpusdienā stāvēja pieslietas pie pakša.

Mēs pat nebijām pamanījuši, uz kuŗu pusi viņas devās.

Cits nekas neatlika, ka pacietīgi gaidīt, no kuŗa meža stūŗa viņas atgriezīsies. Ka viss no-

slēpums saistās ar mežu, tas mums bija pilnīgi skaidrs, jo, lai ietu, kuŗu pusi iedams, no mūsu mājām desmit minūtēs nebija iespējams no meža izkļūt.

Par laimi, mums nenācās gaidīt sevišķi ilgi. Pa celiņu, kas ielocījās mežā gar pagraba stūri, izdrāzās Herta. Viņai pakaļ Olga. Lakatiņi tām bija nošļukuši uz pleciem, mati izpuruši un egļu skujām piebiruši, pieres nosvīdušas. Viņas skrēja, atpakaļ neskatīdamās, un pavisam bez elpas atkrita mājas durvju priekšā uz soliņa.

Bija diendusas laiks. Lielie gulēja paslēpušies lielās gobas ēnā vai klētiņas dzestrumā. Gaisā virmoja saules puteklīsi, un dzirdama bija klusuma sanoņa un bišu spārnu plīvas.

Mēs visi plīsām no ziņkārības, un mēles mums kutēja jautājumu trauksmē. Bet Hertas un Olgas sejas bija tik baigi nopietnas, ka neuzdrošinājāmies izlīt jautājumu straumē.

Pēkšņi Olga iespiedzās kā jauns gailēns un pietrūkās kājās.

— Kur mūsu lāpstas?

Tagad arī Herta aplaida apkārt bezpalīdzīgu skatu.

— Laikam pamētām pie bedres. Ko nu teiks tēvs, ko graudnieks?

— Vai! — Olgai uz katra vaiga novēlās pa lielai asarai, — nu gan mani vedīs atpakaļ uz Rīgu!

Un viņa izplūda skaļās elsās.

— Kuš, nekauc! — Herta klusām rājās, — uztrieksi vēl lielos no miega un tad būs vēl tiem

jāpastāsa viss noslēpums. Labāk kaut ko izgudrosim.

No istabas iznāca Aris. Viņu ieraugot, Hertas seja noskaidrojās.

— Brālīt, tev nav bail?

Aris izbrīnījies ieplēta acis.

— Man bail? Nē, kas tev gan nāk prātā? No kā lai es baidītos?

— No spokiem.

Aris sāka smieties un varonīgi izrieza krūtis.

— Un tu, liela meitene, vēl tici spokiem? Ja man šitie knauzeŗi (Aris norādīja uz mani un Austru) to būtu jautājuši, tad tas nebūtu nekāds brīnums. Bet tu, kas savā proģimnazijā jau mācies fiziku un ķīmiju, vēl tici spokiem?

Herta vainas azpiņā nosarka un nolieca galvu. Bet varēja redzēt, ka sirds tai bija dusmu pilna.

— Es tev tagad neprasu, ko es mācos un kam ticu, prasu tikai, vai tu viens pats aizietu uz mežu un atnestu lāpstas, ko mēs ar Olgu tur pamētām?

— Jā, bet kāpēc jūs viņas tur aiznesāt un pametāt? Tas man vispirms jāzina, citādi par pārnešanu nav ko runāt.

Mēs ar Austru šļūcām tuvāk. Nupat, nupat vajadzēja atklāties lielajam noslēpumam, kas jau visu diendusas laiku kutināja mūsu ziņkāri.

— To es tev izstāstīšu vēlāk. Tagad ej un pārnes lāpstas.

— Kad tas būs — vēlāk?

— Vakarā klētiņā Olga pasakas vietā pastāstīs, kur šodien bijām, ko darījām.

— Zvēri, ka pastāstīs.

— Zvēru.

Un tad Herta sīki jo sīki izstāstīja, kur lāpstas meklējamas.

— Ej pa pagraba celiņu līdz sētas līnijai. Tad pagriezies pa labi un ej līdz tiltiņam, kas vēd pāri urgai. Urgas krastā šai pusē nogriezies atkal pa labi. Tu zini, tai vietā mežā ir pērnā gada cirtums. Paej kādus simt soļus, līdz lielajai eglei urgas krastā, kas atstāta nenocirsta. No egles griezies tieši uz cirtuma vidu. Sešdesmit soļus no egles cirtuma vidū ir liels celms, tam blakus tu ieraudzīsi svaigi raktas smiltis un bedri. Turpat, paskaties apkārt, vajaga atrasties arī mūsu lāpstām.

Aris uzvilka dziļāk cepuri pār acīm un lieliem soļiem devās norādītā virzienā mežā iekšā.

Gaiss virmoja pusdienas tveicē, un mums ar Austru sirdis bija baigu jausmu pilnas. No Olgas pasakām un teikām zinājām, ka spoki staigā tiklab pusnakts stundā, kā pusdienas vidū. Pulkstenis nebija viens. Spoku stunda vēl nebija beigusies. Un mūsos auga rūgtums pret Hertu, kas mūsu vienīgo brāli aizsūtīja spokiem tieši rīklē.

Ja nu ar viņu atgadās kaut kas ļauns, ko tēvs un māte teiks?

Drīz vien piecēlās māte un sarāja Olgu, ka tā atkal nav gājusi diendusā.

Bet mēs ar Austru uzmanījām meža stūri, kuŗā ielocījās pagraba celiņš. Kā gan mēs va-

rējām nodoties rotaļām, kur mūsu brāļa dzīvība atradās briesmās?

Nepagāja ne divdesmit minūtes, kad ieraudzījām Āri iznākam no meža. Viņš nāca lepni kā varonis, kā daždien cilvēks, kas veicis grūtu un atbildības pilnu darbu. Pār katru plecu viņš bija pārlicis pa lāpstai.

Mēs gavilēdamas metāmies viņam pretim.

— Brālīt, tu dzīvs! Tu vesels! Vai spoki tevi nesaķēra?

Aris nicīgi noraudzījās mūsos.

— Spoki? Un jūs tiem ticiet? Bet ko gan no meitenēm citu var sagaidīt!

Nosviedis lāpstas klēts priekšā, viņš ar delnu norausa pierei lielas sviedru lāses.

— Ellišķīgs karstums šodien! Pū!

Pēcpusdienā Olga jautāja mātei:

— Saimniec, vai lopus jau nevar ganīt uz pagājušā nedēļā nopļautās pļavas? Mežā zāle pāraugusi, govis vairs labprāt neēd.

Māte deva piekrītošu atbildi, un mēs redzējām, ka Olga atviegloti nopūtās.

Mazākais šo pēcpusdienu viņa būs glābta no meža spocīgām ēnām.

Vakarā mums ar Austru nemaz ēst negribējās. Skubinājām arī citus mest ēšanai mieru un doties gulēt.

Māte brīnījās:

— Kur mazie šovakar tik miegaini? Vakariņu laiks nemaz nav vēlāks kā parasti.

Lielie ēda tik lēni, it kā viņi šo darbu būtu nolēmuši turpināt visu nakti. Un arī Olga ar Hertu? Vai gan viņas bija tieši šovakar tik izsalkušas, ka bija jālej vēl otrs putras šķīvis?

— Ja jums tik ļoti nāk miegs, ejiet gulēt, — skubināja māte mūs, kad dīņājāmies viņai gar sāniem.

To gan mēs nevarējām izdarīt. Laukā bija liela krēsla un klētiņā tumšs kā peklē. Ej nu zini, vai zem katras gultas nav paslēpies pa sumpurnim.

Beidzot vakariņas paēstas, trauki nomazgāti, suņi pabaroti. Dārzā ābeles tinas sirmā vasaras nakts sagšā. Mēs ejam pa mazo taciņu zem krēslainiem ābeļu zariem. Pa priekšu iet Aris. Tāpat kā katru vakaru, viņš arī pirmais ieiet klētiņā un pārlūko pagultes, vai zem kādas nav paslēpies spoks vai pūķis ar divpadsmit galvām. Pats viņš šiem mošķiem netic, bet izlūkošanu dara uz mūsu pieprasījumu.

Olga vēl nav paspējusi izģērbties un palīst zem segas, kad mēs jau saucam:

— Stāsti nu, kur jūs ar Hertu bijāt, ko darījāt?

— Tas bija tā, — iesāka Olga. — Pagājušā naktī, kad beidzu jums stāstīt teiku par aprakto mantu, man vēl ilgi nenāca miegs. Būtu jums labprāt vēl pastāstījusi kādu pasaku, bet jūs vairs uz manu jautājumu: vai klausāties? — — neviens neatbildējāt...

Olga dziļi ievilka elpu un apklusa. Mūsu sirdis ziņkārībā kutēt kutēja, bet patlaban neuz-

drošinājāmies uzsaukt, lai turpina ātrāk, jo jutāmies vainīgi, ka pagājušā naktī atkal esam likuši Olgai vienai runāt nakts klusumā un ļāvušies miega tīksmīgām skavām, pirms vēl teika nebija izstāstīta.

— Jā, — pēc brītiņa atsāka Olga. — Tā nu es guļu vaļējām acīm un raugos tumšajos griestos. Pēkšņi man šķiet, ka klēts durvis mazliet paveras (mēs bailēs pierāvām ceļgalus pie deguna un pablenzām uz pievērtām durvīm, kur caur atslēgas caurumu atspīdēja bāls gaišums)... Un klētiņas tumsā ieslīdēja melns stāvs...

Mēs jutām, ka mati uz galvas sakustas un zobi sacērtas kopā. Labprāt tagad lūgtu Olgu šo drausmīgo stāstu tālāk nestāstīt, bet nevienam netikās pirmam atzīties savās bailēs. Tikai Aris dūšīgi uzsauca:

— Nu, un tad?

— Jā, melns stāvs. Un acis tam tumsā spīdēja kā jāņtārpiņi.

— Un tev nemaz nebija bail? — atkal nenocietās Aris.

— Kā tad nebija bailes? Es nosvīdu viscauri slapja un gribēju kliegt pilnā kaklā. Bet melnais kungs ar plaukstu man aizspieda muti un, apsēdies uz gultas malas, sāka runāt.

— Kā tad mēs nedzirdējām viņu runājām?

— Viņš runāja pavisam klusu, lai jūs neuzmodinātu. — Ja tu esi drošsirdīga, — viņš teica, — tad vari iegūt lielas bagātības. Tad tev ganos vairs nebūs jāiet, varēsi dzīvot pilī un ēst no zelta bļodām ar sudraba kaņotēm. Šonakt tu to

vairs nevari izdarīt, jo pusnakts stunda ir pāri, bet nākošajā naktī tieši divpadsmitos ej uz mežu... — Tad viņš man sīki izstāstīja vietu, kurp ejams un kā rokams... — Tev nāksies rakt labi padziļu bedri, — viņš teica, — līdz lāpsta atdursies pret kaut ko cietu. Tā būs liela kaste, apkalta dzelzs stīpām, un tu viena to nevarēsi no bedres izcelt. Bet tad piesauc manu vārdu: Jakcik Drakcik Simpompoņa! Un kaste izvelsies virszemē. Bet viņa būs aizslēgta. Tad tu no jauna pameklē bedres dibenā. Kad stāvēsi ar seju pret vakariem, kreisā stūrītī atradīsi mazu kastīti. Atveŗ to un kastītē ieraudzīsi mazu sudraba atslēdziņu zelta ķēdītē. Ar šo atslēdziņu viegli atvērsi lielo kasti, un tā būs pilna ar zeltu un dārgakmeņiem...

Es vēl tam gribēju pajautāt, vai nedrīkstu ņemt līdz palīgu, bet nosmirda sēra smaka, un melnais kungs bija pazudis.

— Bet kāpēc tu viņu neklausīji un negāji, kā tev mācīja, uz mežu šonakt divpadsmitos, bet izstāstīji Hertai un gājāt pusdienas laikā? — Atkal ievaicājās Aris.

— Vispirms, es no rīta domāju, ka esmu tikai sapņojusi. Bet kad aizdzinu lopus uz apzīmēto cirtumu un zināmo vietu patiešām atradu tā, kā melnais kungs to aprakstīja, tad skaidri zināju, ka vajaga tikai rakt. Un tā kā burvības piepildās tikpat labi diendusā divpadsmitos, kā pusnakts stundā, tad, protams, labāk izvēlējos šo laiku. Un Hertai izstāstīju tālab, ka diviem tomēr drošāk.

— Nu jā, bet redziet, ka abas nekādu naudas lādi neizrakāt, tikai pametāt lāpstas un pašas bez elpas atdrāzāties mājās. Un man bija jāiet jūsu lāpstām pakaļ.

— Nelielies, brālīt, ja tu būtu bijis mūsu vietā, diezin, ko pats būtu darījis. Tu nemaz nezini, kādas šausmas mēs pārdzīvojām ... — turpināja Herta Olgas nepabeigto stāstu. — Kad sākām rakt, mežs apkārt bija pilns klusuma. Dzirdējām tikai savas sirdis dauzāmies krūtīs. Saule cirtuma aizvējā cepināja mūsu galvas un muguras kā uz pannas. Domājat — viegli bija rakt sakņu pilnā zemē? Vairākas reizes lāpstas atdūrās pret kaut ko cietu, un mēs jau domājām, ka tas naudas lādes vāks. Bet vienmēr izrādījās kāda resna sakne. Beidzot tiešām mūsu lāpstas skanēdamas atsitās it kā pret dzelzi. Bet tai pat brīdī pāri koku galiem sāka brāzties nikna auka. Zari locījās un šņāca, zeme sāka drebēt, un briesmīgi rēcieni nāca arvien tuvāk. Skaidra lieta, ka pats nelabais gribēja mūs sagrābt, tāpēc nometām lāpstas un drāzāmies uz mājām, ko kājas nes.

— Un muļķes jūs bijāt! Vai tad neziniet, ka velns naudas racējus vienmēr grib iebiedēt tai brīdī, kad naudas lāde tiem tikpat kā rokā! — Sašutis iesaucās Aris, un šoreiz nevarēja saprast, vai viņš to atkal teica meitenes izsmiedams, vai arī pats noticēdams apslēptai mantai.

— Jums tikai īsu brīdi vajadzēja saturēt dūšu, un visi mošķi pazustu. Bet tā jau iet, kad tik svarīgu darbu uztic meitiešiem!

— Nu, ej tagad naktī tu un mēģini naudas lādi izcelt.

— Ja melnais kungs būtu mani izraudzījis par naudas atracēju, tad, protams, ietu. Bet naudu izrakt var tikai tas, kam tā novēlēta.

Te pēkšņi Aris aprāva valodu.

— Ej, meitieši! — tas pēc brītiņa iekliedzās tik skaļā balsī, ka mēs gandrīz stāvus uzlēcām gultās. Kas tad nu? Vai atkal spokojas?

— Vai jūs neviens nedzirdējāt, ka pēcpusdienā graudnieks meklēja savu ķēvi?

Kā ne, to mēs dzirdējām ļoti labi, jo kad graudnieks par kaut ko bija uztraucies, tad to nemaz nevarēja nedzirdēt.

Jā, bet kāds tad mūsu pašreizējām valodām sakars ar graudnieka ķēvi? To mēs uzprasījām arī Arim.

— Sakars? Skaidrs, ka ir gan sakars. Un es teikšu vēl vairāk: graudnieka ķēve bija tas rūcējs un šņācējs un zemes drebinātājs, kas aizbiedēja jūs no meža.

— Kā?..

— Nu, es pats savām acīm gaiši redzēju, ka viņš ķēvi ap launaga laiku izveda no tā meža stūŗa, kur atrodas cirtums. Un ķēvei bija sapītas kājas un žvadzoši apauši galvā. Un kad viņa tā uz visām četrām kājām lēca, tad ik pie lēciena zeme teica: dunn—dunn. Un kad tā līda caur zariem, tad mežs švīkstēja: šš—šš—žvākš! Jā, un graudnieks pats teica, ka to nelabā apsēsto ķēvi esot atradis tālā cirtumā...

Tad jau tā varēja būt gan graudnieka ķēve,

kas mežu pietrokšņoja. Bet ja jau pats graudnieks to bija nosaucis par nelabā apsēstu, tad, laikam, tā būs bijis, ka velns ķēves iemiesojumā izdzinis naudas racējas no meža.

Tikai Aris, šo lietu atzinis par vienīgi pareizo, vēl nicinošāk noteica:

— Naudas racējas! Fi, tur pat vārdu trūkst, lai jūs kārtīgi nolamātu. Nobīstas no vecas ķēves kā truši...

Viņš vēl čāpstināja muti, meklēdams nicinošus vārdus, bet žāvas apklusināja uzliesmojušās dusmas un, pret sienu aizgriezies, Aris pēc dažām minūtēm miegā šņāca.

Mēs ar Austru gan visu laiku šausmās drebinājāmies pa savām gultiņām. Olgu ar Hertu ir apbrīnojām, ir dusmojāmies uz viņām. Apbrīnojām par drosmi — iet naudas lādi rakt — un dusmojāmies, ka viņas nebija turējušas dūšu līdz galam un beigu beigās varbūt tiešām aizbēgušas no nieka ķēves. Ja viņas būtu ieguvušas naudas lādi, tad skaidrs, ka arī mums no tās atlektu savs labums.

No šī laika Olga bija tā iebiedēta, ka mežā vairs ne par ko negribēja lopus ganīt. Mēs ar Austru gan ļoti tīkojām redzēt vietu, kur nauda rakta, bet ne Olga, ne Herta, ne Aris mūs uz turieni neveda. Un vienas mēs uz šo cirtumu neuzdrošinājāmies iet.

Tikai otrā vasarā, kad es pati jau gāju ganos, reiz nejauši man lopi ieklīda minētā cirtumā. Man bija pavisam no prāta pagaisis gadījums ar naudas rakšanu, kad, skriedama un lēkādama pār celmiem, pēkšņi gandrīz iekritu

četrstūrainā bedrē. Bedre bija līdz pusei pilna ar rāvainu meža ūdeni.

Tikai tad atcerējos Olgas naudas lādi, un dīvainas bailes mani satvēra. Sakliedzu lopus un dzinu tos no cirtuma laukā.

Vēl vairākus gadus pēc tam, kad bedre jau sāka piesērēt un aizaugt ažģiem, es nejutos visai omulīgi tās tuvumā.

Ar laiku šai cirtumā sāka augt brīnišķīgi lielas un saldas zemenes, bet mums, bērniem, tās likās burvības un ļaunu garu pilnas, un uz šo cirtumu labprāt nenācām ogot.

Vienīgi Aris aizvien no ogošanas atgriezās ar pilnu krūzi lielām, smaršīgām zemenēm, un mums vienmēr bija ļaunas aizdomas, ka viņš tās lasījis apburtā cirtumā, kā bijām iesaukuši šo meža cirsmu.

Olga pie mums nodzīvoja un gāja ganos tikai to vienu minēto vasaru, un es pēc tam viņu nekad vairs neesmu redzējusi. Bet mūsu fantazijas putniem viņa atraisīja zeltmirdzošus pasaku spārnus.

Nekad savā dzīvē vairs neesmu satikusi cilvēku, kas zinātu tik daudz pasaku un teiku kā mūsu baltmatainā gane Olga.

Ņiska ņaska

Mums ar graudnieku Vilmu bija šādas tādas noslēpumainas runāšanas un darīšanas, ko lielie nedrīkstēja zināt un kas arī no mazās māšeles Austras bija slēpjamas.

Mēs, piemēram, gribam pusdienas laikā iet uz mežu ogot. Austra vienmēr grib nākt līdz. Un tad mums vairāk jāuzmana viņa, lai nepazūd, kā ogas. Tas vēl nebūtu ļaunākais, lai zūd, ja mežā nāk, bet mājas atrast neprot, bet kur vien šī pamana lielākas un sārtākas zemenes, tā metas rāpus un plūc abām roķelēm. Salāčo, saspaida visu lielo ogu vairumu, ne pašai kas vēderā tiek, ne mums krūzītēs.

Viņa noklausās, ka taisāmies paslepšus, kamēr lielie guļ dienasvidu, iet ogās un prasa:

— Ņemsiet mani līdz? Ja ne, tūliņ pastāstīšu mātei.

Ja nu mēs varētu norunāt tā, ka Austra nesaprot, tad tā arī mātei nevarētu pastāstīt. Mēs, piemēram, norunātu slepeni satikties vai nu aiz kūts vai pagrabiņa stūŗa. Vilma aizietu iepriekš un paslēptos. Pēc brītiņa es iestāstītu Austrai, ka man mazas darīšanas, lai paspēlējas vien tepat smilšu kaudzē, tūliņ būšu atpakaļ. Viņa man līdzi neskries, jo zin, ka bez Vilmas uz mežu

neiešu. Bet es — žvikt — aiz kūts, kur Vilma jau mani gaida. Un no turienes viegli iešmaukt mežā.

Ja mēs prastu kādu svešvalodu, krieviski vai vāciski, tad Austras klātbūtnē izrunātu tādas lietas un nodomus, kas vien pašām patiktu. Austra tikai mirkšķinātu acis, bet nesaprastu ne vārda.

Gadījās, ka kādu dienu māte mani sūtīja uz kaimiņu mājām Spričiem pēc kāpostu dēsta. Mūsu kāpostu dēstiem bija uzmetušies tārpi un visas lapiņas nograuzuši.

Es uz kaimiņiem gāju labprāt. Gar Spričiem tecēja upe, un pa šo laiku tajā varēja ķert nigļus. Tie dzīvoja seklumā un viegli bija notvērami rokām.

Spriču Elza bija mana draudzene un veikla nigļu zvejniece. Noķertās zivtiņas turpat Spriču virtuvē likām uz pannas sviestā, apcepām un ēdām, pirkstus laizīdamas. Elzas māte gan spieda mūs piekost klāt rudzu maizi, kas viņai vienmēr bija izdevusies gardāka kā manas mātes ceptā rupmaize. Bet nigļi mums garšoja vislabāk bez kaut kā.

Paņēmu skalu groziņu un teciņiem vien devos birztalai cauri, lai ātrāk nokļūtu Spričos un atliktu brīdis laika arī nigļu zvejai, jo māte cieši piekodināja uz launaga laiku būt mājās.

Spriču olnīcā man, nikni riedami, skrēja pretim lielie, pinkainie mājas sargi: Muris ar Hektoru. Bet, tuvāk pieskrējuši, tie mani pazina, un izlikās, it kā nemaz nebūtu skrējuši mani riet, bet gan vārnas, kas, sētas stabos satupušas, nejauki ķērca.

Es droši gāju iekšā, padevu labdienu, bet tūliņ aplaidu skatu apkārt, meklējot Elzu.

— Tu, laikam, pēc kāpostu dēsta atnāci? — Spriču māte pati pajautāja, jo svētdien viņa bija ar manu māti tikusies un dēstus apsolījusi.

— Jā. Kur Elza?

— Taisa dārzā puķu dobes. Vai tad nākot gar dārza sētu neredzēji?

— Nepaskatījos. Bet tad es iešu...

— Ej vien, ej, paciemojies. Es pa tam pielasīšu groziņā dēstus.

Atdevu Elzas mātei groziņu un pati veicīgi vien devos uz dārzu uzmeklēt Elzu.

Tur viņas abas ar rentnieku Annu līkņājās gar tikko uzraktu dobi.

— Diespalīdz! — es jau pa gabalu saucu.

Elza ar Annu pacēla galvas, un es ievēroju, ka viņas saskatās un pasmīn.

— Diespal! Cān tipa līgapa! — atsaucās Elza.

Es samulsusi apstājos:

— Ko tu teici?

— Diespal!

— Nesaprotu. Kādā valodā tu runā?

— Latviski! — Elza sāka smieties.

— Melo gan.

— Nemelo vis.

— Bet es skaidri dzirdēju, ka nebija latviski.

— Gribi saderēt?

Es kļuvu domīga. Te man iešāvās prātā, ka mēs ar Vilmu jau sen lauzām galvas, gudrodamas valodu, ko citi nesaprastu. Un te nu Spriču Elza mums aizsteigusies priekšā. Es degu nepacietībā

izdibināt kaut ko vairāk par šo noslēpumaino buldurēšanu.

Mana vēlēšanās izskanēja pazemīgi lūdzošos vārdos:

— Iemāci mani arī tā runāt.

— Ko man par to dosi?

— Atnāc uz mūsmājām, došu tev no savām mantām, ko vien vēlēsies.

— Vai mācīt? — Elza jautāja Annai.

— Laĩ iet. Trijatā būs vēl jaukāka runāšana.

— Bet kā ar nigļiem? Šodien zvejot neiesim? — Pēkšņi iejautājās Elza, kad es jau degtin degu dzirdēt dīvainās valodas noslēpumainību.

— Lai šoreiz paliek. Māte pieteica būt launaglaikā mājās. Labāk tūliņ māci savu valodu.

— Palīdzi izlasīt no puķu dobes nezāļu saknes. Strādājot mācīšu.

Citreiz es par šādu uzaicinājumu būtu sadusmojusies un apvainojusies. Kā? Mani — ciemiņu — aicina pie tik netīra darba, vai tad neredz, ka man svētdienas drānas mugurā? Bet šoreiz pat apvainoties piemirsās. Dedzīgi metos palīgā Elzai ar Annu, rušinājos pa zemēm un sviedu laukā vārpatu saknes.

— Saki: māja, — iesāka Elza.

Es atkārtoju.

— Un kas iznāk, ja tu pēdējo balsienu „ja" saki pa priekšu un „mā" beigās?

Es brīdi domāju.

— Jamā.

— Pareizi. Tagad turpini. Pārnes balsienus: kaķis.

— Ķiska! — Es pēc brītiņa saucu. Un mēs visas trīs smējāmies par šo jocīgo vārdu.

— Zeme, — teica Elza.

— Meze! — es saucu, un sirds man no prieka lēkāja kā putns.

— Bet nu — Daugava.

Es apstājos. Tas jau bija grūtāk.

— Vadauga.

— Pareizi. Bet var arī: gavadau.

Tā mēs ņēmāmies, kamēr dobe no vārpatu saknēm bija izlasīta, un Elzas māte jau mani sauca.

— Groziņš gluži pilns gan netika. Varbūt jums vajaga arī kāļu dēstus?

Es gan skaidri zināju, ka kāļu dēsti mums pašiem palika pāri, bet, kamēr Elzas māte lasīs dēstus, es vēl paspēšu pamācīties savu svešvalodu.

— Laikam vajaga gan, — es teicu un aizgriezu galvu uz otru pusi, lai Elzas māte neredz, ka nosarkstu.

Bet drīz vien viņa bija atkal klāt un nu mani mudināja, lai tekot mudīgi mājās.

— Tu, Elziņ, vari iet draudzeni pavadīt. Palīdzi panest groziņu. Ir diezgan smags, un tu esi lielāka.

To tikai es biju gaidījusi. Pa ceļam vēl varēšu pamācīties jaunajā valodā.

— Gribi, iemācīšu tev kādu dziesmiņu, — teica Elza, kad bijām iegājušas birzī, kur beidzās Spriču ganības un sākās valsts mežs.

Un viņa sāka trallināt:

— Oj iet žime ņiska naks,
oj nam kati dinātskan.
Oj iet šipui nima cerp,
oj nam kati cītatsa! —

— Jauki, bet es tik ātri nevaru apgriezt vārdus otrādi. Pasaki, kā tas skan pareizi.

— Jo tie meži skaņi skan,
jo man tika skandināt.
Jo tie puiši mani prec,
jo man tika atsacīt!

Vēl mēs šo to pārrunājām jaunajā valodā, kad cauri kokiem pavīdēja mūsu mājas pelēkie jumti. Elza atdeva groziņu man un piekodināja neaizmirst solījumu. Viņa svētdien nākšot uz mūsmāju.

Es gāju pāri pļavai un gudroju, kā pateikšu mātei savā jaunajā valodā, ka Elzas mātei vairāk kāpostu dēstu nebija. (Kāļu stādiņus kopā ar Elzu nosviedām mežā aiz ciņa.)

Man šis teikums bija vairākkārt jāatkārto, kamēr to veikli, bez stomīšanās, varēju pateikt.

Satiku māti pagalmā un uzsaucu:

— Zasel teimā rākvai studē janebi ok tod.

Māte ieplēta acis un raudzījās manī kā brīnumā.

— Ko tu te blarkšķi?

Es sāku smities un pateicu to pašu pareizi.

— Bet ko tu pirmo reiz teici?

— To pašu, tikai indiāņu valodā.

— Nu būs Spriču Elza atkal kādas palaidnības iemācījusi.

— Nekādas palaidnības! Vai indiāņu valoda ir palaidnības?

— Tu vēl mani mānīsi? Paraug, atradušies indiāņi! Nu, dod dēstu šurp!

Vairāk viņai nebija laika ar mani rāties. Es to lietu sāku pārdomāt: diezin, vai bija labi, ka tūliņ atklāju mātei savas zināšanas. Sāks tincināt, būs vēl jāizstāsta patiesība, un tad visas noslēpumainās runāšanas būs atkal vējā.

Vilma jau bija izdzinusi tīrumā cūkas, un es skrēju pie viņas. Bet tur atradās arī Austra, un man jaunā, priecīgā vēsts, kas degtin dega uz mēles, vēl bija jāpaslēpj pie sevis.

Gudroju, kā Austru dabūt uz mājām. Beidzot izdomāju, ka es taču nebiju launagu ēdusi.

— Austriņ, aizej uz māju un atnes man maizi, es tev par to no koka izgriezīšu piecus zirgus un desmit govis.

Tas bija daudz solīts. Austrai vairs neatlika, ko iebilst. Viņai pašai māte vēl nazi nedeva, un vecie zirgi un govis jau sen bija pazuduši.

Tiklīdz Austra bija projām, plāju vaļā savas zināšanas. Sāku buldurēt tādā valodā, ka Vilma acis vien mirkšķināja un pamazām soli pa solim sāka no manis atkāpties tālāk. Viņa laikam domāja, ka esmu sajukusi, un bailīgi raudzījās pakaļ aizejošai Austrai. Bet es bargi uzsaucu:

— Tiesneska kārtap! Siesklau ok kusa!

Vilma no bailēm gandrīz apsēdās.

Tad es sāku smieties un paskaidroju viņai savas nesaprotamās valodas ābeci.

Kad Austra atgriezās ar maizes riecienu, kuŗam māte bija uztriepusi biezu sviesta un biez-

piena kārtu, Vilma jau gluži veikli prata izrunāt un saprast vienkāršākus vārdus.

— Diespal, — es teicu Austrai, paņemdama maizes riecienu.

Austras rociņa, kas tikko bija pasniegusi man maizi, no brīnumiem tāpat palika izstiepta.

— Ko?

— Diespal! — es saucu un smējos no prieka par viņas sajukumu. Ej vēl pie mātes un izstāsti, ko mēs ar Vilmu esam norunājušas darīt!

Bet līdz ar to arī šoreiz pārtraucu sagrozīto runāšanu. Lai Vilma klusībā pie sevis vairāk ievingrinājas, tad mums būs vieglāk sarunāties un saprast vienai otru.

Vienmēr, kad Austra dzirdēja mūs blarkšot kaut kādā viņai nesaprotamā valodā, viņa mācās mums virsū, lai pasakām, ko runājam.

— Putni, koki un zāle mums iemācīja savu valodu. Mācies tu arī no viņiem, tad sapratīsi.

— Bet koki un zāle nerunā. Viņi nemaz jums neatbild.

— Runā gan un atbild arī. Bet to dzird tikai tas, kas prot viņu valodu.

Austra lika ausi pie zemes, pie koku stumbriem un zāļu stiebriem un elpu aizturējusi klausījās. Bet viņa dzirdēja tikai klusu šalku un sienāzīšu čirkstus.

— Jūs mani mānāt, un es iešu pie mātes un uzprasīšu, vai zālei un kokiem ir sava valoda?

— Ej.

Un viņa aizgāja.

— Māmiņ, vai koki un zāle un puķes runā?

— Kas to lai zin, bērniņ. Varbūt runā gan, tikai cilvēki viņu valodu nesaprot.

— Bet šie saka, ka saprotot, un runā kaut ko tādu, ko es nesaprotu.

— Tad viņi tevi māna. Stāsta, ka vecos laikos gan cilvēki sarunājušies ar kokiem. Bet Vilmā un Rūtā tu labāk neklausies. Viņas grib tikai tevi izjokot, bet droši vien arī pašas nesaprot, ko viena otrai saka.

— Saprot gan.

Bet māte tam nenoticēja, un Austra atgriezās pie mums ļoti apbēdināta.

Beidzot mums kļuva Austras žēl un nolēmām arī viņai iemācīt savu valodu. Viņai jau arī šī bija piektā vasara un tīri labi varēja izskraidīt mums līdzi pa mežu.

Pagrūti gan Austrai gāja ar mācīšanos. Viņas mazā galva nevarēja un nevarēja tik veikli pārnest balsienus, lai varētu tekoši runāt un otra runāto saprast.

Tomēr mums bija miers no mūžīgajiem jautājumiem: ko jūs atkal runājiet? Ja viņa tagad nesaprata, tad tā nebija mūsu vaina.

— Klausies un mācies, tad sapratīsi.

Bieži vien mēs savā valodā dziedājām dziesmas. Piemēram: — Saulīt' tecēj' tecēdama, mūsu valodā skanēja:

— Līcsau cējte damacējte,
se likupa vēnīpa.
Vana vassa muļiņasmā,
sak laiecē līcēsau. —

Vai atkal: Kur tu teci, gailīti manu:

— Ruk ut cite, ruk ut cite,
līdigai numa,
on tiņarī rumāag, on tiņarī rumāag?

Reiz māte man kaut ko teica. Es piekrītoši pamāju ar galvu un sāku trallināt:

— Oj iet žime ņiska naks,
oj nam kati dinātskan...

— Ko tu man te ņiska ņasko? Vai tā ir tā jūsu koku un zvēru valoda, par ko Austra man stāstīja?

Es biju mūs nodevusi. Bet negribēju tik viegli atzīties. Sāku trallināt dziesmu no gala:

— Oj iet žime ņiska naks...

— Es tev te ņiskāšu, ņaskāšu! Tūliņ pastāsti, ko tu man te pātaro?

Balss skanēja draudoši, un man cits nekas neatlika, kā paskaidrot „pātarošanas" ābeci.

— Tikmēr jūs man griezīsat vārdus otrādi, kamēr pašām galvas sagriezīsies. Labāk būtu iemācījušās vienreizvienu. Uz rudeni jāsāk skolā iet. Tur tev neviens neprasīs, vai tu proti ņiska ņasku, bet būs jāzin, cik ir trīs reiz septiņi.

Labi, man nekas nebija pretim pamācīties arī reizināšanu. Bet tas mūs netraucēja sarunāties joprojām mūsu ņiska ņasku valodā, kā māte bija iesaukusi mūsu īpato valodu.

Briesmīgā pasaka

Jau vairākus gadus, cik vien tālu sniedzās mana atmiņa, mēs, bērni, bijām sev izkaŗojuši tiesības pa karsto vasaras laiku gulēt klētiņā. Tikai tad, kad klētsaugšu piebāza ar pirmo smaršojošo sienu, mūsu prāti kļuva nemierīgi un mēģinājām pierunāt māti, lai laiž mūs, mazākais, dažas naktis pārgulēt sienā.

Šī runāšana notika pļavā, sienu vezumos kraujot un mājās vedot.

No mātes jau atļauju bijām tikpat kā dabūjuši, bet te mūsu ceļā stājās mūžu mūžīgais krusts un bēdas sarkanbārdainā graudnieka personā.

Ja šis graudnieks nebūtu Vilmas un Almas tēvs, mēs sen būtu lūguši tēvu, lai pa Jurģiem der citu graudnieku. Neko mēs nevarējām izdarīt, ko viņš nebūtu pamanījis. Nevienu dienvidu nevarējām aizskriet uz mežu zemenēs, kad viņš nebūtu pēkšņi parādījies aiz istabas stūŗa un uzsaucis:

— Vilma, Alma, atpakaļ! Kur nu atkal bizos? Tūliņ, ka būtu savā galā!

Bieži vien mūsu graudnieka bērni dabūja pērienu par to, ka vairāk dzīvoja pa mūsu galu, kā pa savējo.

Tā bija liela cīņa, kamēr panācām to, ka Vilmai ar Almu atļāva gulēt kopā ar mums klētiņā. Paši saviem spēkiem šai lietā nekā nebūtu panākuši, ja nenāktu mūsu māte palīgā. Tā pierunāja graudnieku, lai taču ļaujot bērniem kopā gulēt. Bērns paliek bērns, vienalga, vai viņa tēvs saimnieks vai graudnieks.

Beidzot graudnieks piekāpās, tikai piedraudēja savām meitenēm:

— Ja jūs man taisīsiet traci, tad...

Viņš teikumu nepabeidza, laikam ātrumā nevarēja izdomāt, ko tad īsti ar skuķiem darīs. Pēriena solīšana nebija nekas jauns, ar to jau skuķi bija apraduši kā ar maizi.

Kad graudnieks dzirdēja, ka gribam izdabūt no mātes atļauju gulēt uz klētsaugšas, viņa sarkanā bārdiņa sāka dusmās trīcēt.

— Saimniec, jūs to gribiet pieļaut? Samals sienu kā ekselēs. Ne tādas pelavas ēdīs govs, ne aita. Vai nav zināms: kur tā banda pāri iet, tur akmens uz akmens nepaliek. Tie nav bērni, bet kaŗaspēks!

Mēs redzējām, ka mātes seja top nopietna. Viņa laikam sāka pārdomāt doto solījumu. Nebūs par ļaunu, ja viņai to atgādināsim.

— Bet tu, māt, pati teici... — uzsāka Herta. Un mēs visi viņai piebalsojām.

— Jā, jā, tu jau apsolīji...

— Tieši vis vēl neapsolīju. Teicu, ka jāaprunājas ar tēvu.

— Tēvs atļaus.

— Kā jūs to ziniet?

— Viņš arī pērn atļāva.

— Jā, bet raug še, graudnieks negrib ļaut.

— Lai graudnieks liek savu sienu uz kūtsaugšas, mēs tur negulēsim.

— Viņam pienākas arī puse no klētsaugšas.

— Mēs viņa daļā nelīdīsim.

Graudnieks visu laiku klusu krekšķinādams svieda uz vezuma vienu siena klēpi lielāku par otru, tā kā Aris ar Almu tikko spēja to saņemt pretim un piebradāt. Tagad viņš pagriezās pret Vilmu, kas bija lopus izdzinusi mežmalā un arī grozījās mūsu tuvumā:

— Vai neies pie lopiem! — Viņš nikni uzbļāva.

— Kas tā vezumu krauj! — viņš kliedza Almai, — neredz, kur zirgam aste, tur jābūt vezuma vidum! Ko tu man taisi par Bābeles torni!

Viņš to teica, nemaz neievērodams, ka arī mūsu Aris atradās uz vezuma.

Bet tas bija tikai ievadam. Patiesībā graudnieka domas kavējās pie klētsaugšas.

— Ak nelīdīsiet? Skaties, nelīdēji! Jums var taisīt sētas priekšā mājas augstumā, arī tad būs pāri!

Mēs negribējām graudnieku kaitināt, tāpēc par šo lietu pļavā vairāk neieminējāmies. Tikai vakarā, kad tēvs atgriezās no meža, mēs runājām ar viņu. Tēvam piekrita izšķirošais vārds: tiks, vai netiks.

Tēvam tai vakarā bija labs garastāvoklis, un tā bija mūsu laime. To jau zinājām no piedzīvojumiem: kad tēvs bija labos prātos, mēs to

vienmēr dabūjām savā pusē. Un ja tēva piekrišana bija dabūta, tad ne māte, ne graudnieks mums vairs nespēja stāties ceļā.

Savus solījumus un atļaujas tēvs nekad nemēdza atpakaļ ņemt, kaut arī, varbūt, viņam dažu labu reizi tos nācās nožēlot un atzīt, ka mātei ar graudnieku tomēr bijusi taisnība.

Graudnieks gan draudēja Vilmu ar Almu uz klētsaugšu nelaist, bet nāca atkal mūsu māte palīgā:

— Ja jau, graudniek, mūsējie iet, laižat arī savējos. Lai nu guļ vien visi kopā kā pasākuši. Vai tad tīri jumtu nocels!

Mēs svēti apsolījām, ka troksni netaisīsim un gulēsim kārtīgi vienā vietiņā.

Vai mums bija grūti apsolīt? Kad būsim aizgājuši gulēt, kas tad vairs pa tumsu mūs nāks pārlūkot! Lielie, dienas darbos piekusuši, kā krīt, tā guļ.

Bet vai gan mēs nebijām tāpat nostrādājušies? Palīdzējām sienu kasīt, vezumā kraut, klētsaugšā uzbāzt. Katrs savu dienu ganos gājām...

Tomēr siltie, smaršīgie jūlija vakari un tikko sāktās dzīves lielais prieks mums ilgi neļāva acis vērt miegam. Tāpēc rītos — kā māte teica — ar bomi nebijām izceļami no migām.

Tik daudz sīku notikumu, kam pratām piešķirt spožumu un lieliskumu, tik daudz izdomātu un pusdomātu domu pa visu garo dienu bija sakrājušās mūsu galvās un prātos. Tās visas vajadzēja vakaros pārrunāt.

Dienā visi vienkopus reti kad varējām satik-

ties. Pat diendusas laikā pagadījās šādi tādi darbi un darbiņi, ka izklīdām savu malu katrs.

Turklāt dienā brālis Aris uzskatīja par sevis necienīgu ielaisties ar meitiešiem nopietnākās pārrunās, bet Herta ar Almu uzskatīja sevi par lielām, lai rotaļātos ar mums, mazajām.

Tikai tad, kad vakara krēsla darīja maigākas pat lielo cilvēku sejas, mēs, bērni, kļuvām vienoti domās un darbos. Tad arī mēs, mazie, bijām diezgan lieli, lai mūs uzklausītu. Pasaku izdomāšanā Austru, kas patiesībā bija visjaunākā, neviens nevarēja pārspēt.

Mums bija tāda noruna, ka katram savu vakaru jāstāsta kāda pasaka vai sevišķi interesants notikums. No stāstīšanas neviens vaļā netika. Ja neesi lasījis neko tādu, ko citi jau nezinātu — izdomā pats.

Ja varēja vienoties, tad par labiem solījumiem varēja nopirkt otru stāstītāju savā vietā.

Tad nu bieži vien gadījās, ka jau ap dienvidus laiku Vilma vai Alma, kuŗas mazāk bija tikušas pie lasīšanas un arī pašas nekā nevarēja izdomāt, paveda mani vai Austru kaut kur aiz stūŗa un mēģināja nolīgt, lai stāstām viņu vietā.

Mēs varējām prasīt, ko vien gribējām un ko viņas varēja pildīt. Vislabprātāk mēs, protams, būtu mainījušas pasaku pret ganu dienu. Bet te stājās ceļā atkal mūsu dzīvā nelaime — graudnieks.

Vaļas dienās skuķi bija vajadzīgi pašam mājās pie darba. Un ko mēs no viņām citu varējām prasīt? Mantas tām pavisam nebija ar ko atpirkties.

Tā mēs savas pasakas bieži vien pārdevām par tīriem niekiem un krikumiem. Piemēram — par apaļiem rāceņiem, kas auga graudnieka līdumā, bet kādu mūsu dārzā nebija.

Bet vai tos mēs nebūtu arī tāpat par velti dabūjuši?

Tai vakarā, kad gājām gulēt uz klētsaugšu, pasakas stāstīšana iekrita Arim.

Aris bija visvairāk lasījis un pasaku un nostāstu viņam nekad netrūka. Pusi gan viņš laikam visiem stāstījumiem piedomāja klāt, jo vai gan citādi viņa stāsti vienmēr būtu bijuši tik drausmīgu notikumu pilni, ka dažu labu reizi mums nācās lūgties:

— Brālīt, pietiek, nestāsti vairāk.

Bet Aris nerimās:

— Vēl nav beigas. Norunāts, ka jāstāsta visa. Es turos pie norunas.

Tādās reizēs mēs bāzām pirkstus ausīs, vilkām segas uz galvām un spiedām galvas spilvenos. Bet Aris tīšām pastiprināja balsi, un visi asiņainie notikumi taustījās mums gar rīklēm un žņaudza elpu.

Arim tikai bija viena nelabojama vājība, ar ko mātei aizvien no jauna nācās kaŗot tais rītos, kad bija pienākusi viņa ganu diena. Arim tik briesmīgi nāca miegs, ka ar reizi celšanu viņš nekad necēlās. Mātei vajadzēja staigāt līdz klētiņai divas, dažrīt pat trīs reizes.

Kad viņas balss ārpusē jau bija kļuvusi tik nikna, ka arī mēs citi gulētāji vairs nevarējām aizklausīties, tad brukām visi Arim virsū un slējām viņu kājās.

Vienīgais solījums, ar ko Aris bija ar mieru pārtraukt asiņainos slepkavības stāstus, bija tas, ka vai nu es vai Austra teicāmies iziet viņa ganudienas rīta cēlienu ganos.

Drīz vien iznāca tā, ka Aris pats nevienu rītu ganos negāja. Gulēja līdz brokastīm, paēda mājās un tad, jautri svilpodams, devās uz mežu, saklaigāja savu vietnieku un pateica:

— Dod nu rīksti man un drāz labi ātri uz mājām. Māte tevi dzenā, jāejot siens ārdīt.

Tā mēs ar Austru dabūjām noskrieties kā nabagi, bet Aris staigāja apkārt svilpodams un izgudrodams aizvien briesmīgākus stāstus.

Vakarā siltas gaisa šaltis nāca no meža, kas dienā bija saules piesildīts. Pļavās un lauku zemākās vietās cēlās migla un puslokā apņēma klētiņas sienas, atsizdamās pret dārza ābelēm un saplakdama.

Vakariņas bija ieilgušas, un kad soļojām pa rasoto dārza celiņu uz klētiņas pusi, mums aiz muguras pāri mājas čukuram šķelmīgi rāpās mēness ciba, apliedama miglas sienu ar sārtdzeltenu vizmu.

— Redziet, migla izskatās kā līķauts, kas pusgadusimteni gulējis uz miroņa sejas. Kad tam pieskaras, tas sairst putekļu pelnos.

Tu, brālīt, varēji gan padomāt jaukāku salīdzinājumu. Ko baidi mazos!

Bet laikam arī Hertai bija kļuvis mazliet neomulīgi, veņoties iedzeltenos miglas blāķos, kam cauri šķita pavīdam ģindeņa seja ar aklām acu alām un atņirgtiem zobiem.

— Tas vēl nav viss, — turpināja Aris, — es šovakar jums stāstīšu tādu pasaku, ka visiem mati sliesies stāvu.

Viņš laikam gribēja, lai mēs ar Austru jau pirms stāstīšanas apņemamies rīt rītā iziet viņa vietā ganos. Bet mēs bijām norunājušas vairs nepiekāpties, kaut arī no bailēm pārvēršamies sāls stabos kā nelaimīgā Lata sieva.

Redeļu kāpnes uz klētiņas augšu bija šauras un vecas. Ja divi reizē pa tām kāpa, tās čīkstēja un krakšķēja, draudēdamas kuŗu katru acumirkli sadrupt.

Kuŗš kāps pirmais?

— Es ne, — Aris atmeta ar roku. — Man šovakar prāts pavisam nemierīgs. Es varbūt nemaz nekāpšu uz klētsaugšu. Līdīšu turpat klētiņā pārgulēt.

Gudrinieks, domā, mēs nenojaušam tavus nodomus! Tu zini, ka māte no rīta pakāpsies pie klētiņas lūkas un sauks tavu vārdu, kamēr kāds no mums atsauksies. Viņai jau ne prātā nenāks, ka tu esi ielīdis klētiņā, un gribot negribot būs jāceļas vienai no mums tavā vietā.

Nekā, brālīt, tu kāpsi gan. Nemaz nedomā mūs mānīt. Ja nekāpsi pirmais, sacelsim tādu traci, ka visi lielie stāvus izlēks no gultām. Turklāt klētiņā uz gultām nebija vairs ne segas, ne palagi. Tos jau priekš vakariņām mēs ar Austru sastiepām augšā un sakrāvām pie lūkas čupā.

Beidzot Aris kāpa gan pirmais.

— Tumšs kā elle, — viņš sauca no augšas, — kā jūs domājiet šādā peklē vietas uztaisīt!

Taustījām un meklējām pie lūkas noliktās segas un gudrojām, vai prātīgāk ņebūs šo nakti pārgulēt šepat lejā, lūkas priekšā.

Bet Aris tā pavisam nebija mierā. Ja viņš reiz bija tik tālu ļāvies, ka kāpis augšā, tad pie lūkas kā Krančelis viņš negulēs.

Nē. Viņš pirmais grāba segu padusē un rāpās gar pašu slīpo jumta malu čukurā.

Mēs dzirdējām, ka rāpjoties tam nagi skrapšķēja gar jumta skaidām kā kaķim. Aris pats pūta un elsa, līdz beidzot atskanēja no tumsas viņa balss:

— Nu, meitieši, sviežat drēbes augšā. Es saķeršu. Ar visām jūs tikpat neuzkāpsiet.

Mēs sviedām segas un palagus augšā, pašas neredzēdamas, vai Aris tos visus varēja uztvert, vai lielā daļa paliek jumtā un sienā ieķērusies.

Tad Aris sniedza no augstas tumsas mums pretim rokas un palīdzēja uzrāpties augšā.

Mēs spiedzām, ķepurojāmies kājām pa gaisu un dzinām veseliem klēpjiem sauso sienu no panta lejā. Daļa no tā mīksti iebūkšķēdamās nokrita pa vaļējo lūku klētspriekšas maurā.

Šī rāpšanās siltā, smaršīgā tumsā bija tik jautra un tīkama, ka kļuvām aizvien skaļāki, un mūsu ņārvoņu, droši vien, jau varēja skaidri sadzirdēt pagalmā, ja vien kādam no lielajiem bija gadījies iznākt no istabas. Beidzot kā cālēni uz kārts sēdējām visi čukurā un meklējām kādu segas gabalu, ko paklāt apakšā vai uzvilkt uz pleciem. Par kārtīgu vietu taisīšanu vairs nevarēja būt runa.

— Kā būs ar pasaku? Kam šovakar jāstāsta? — kāds tumsā ieminējās, trušādamies pa čaukstošo sienu.

— Arim.

— Varbūt iztiksim šovakar bez pasakas. Ir diezgan vēls un Arim rīt ganu diena, — teica Herta, laikam atcerēdamās, ka šurp nākot Aris lielījās ar briesmu stāstu.

Ko? Ganu diena? Tas Arim tīrais sīkums! Viņam šovakar pasaka jāstāsta, un viņš stāstīs. Lai tikai mēs sataisāmies uz klausīšanos. Tā tik būs pasaka, tāda pasaka, kādu mēs vēl savu mūžu nebūsim dzirdējuši.

Mēs bijām izkārpījuši sienā tādu kā bedri, savēlušies visi iekšā, spiezdami cits citam gan kājas, gan rokas. Bet šoreiz tā bija drošāk. Ej nu sazini, kādus grēka un nozieguma darbus Aris atkal plās vaļā.

— Tas bija tā, — iesāka Aris, kad bija noprasījis mūsu atļauju, vai var sākt stāstīt, — kādā vasaras pēcpusdienā, kad visi ļaudis strādāja pie siena kasīšanas un kaudzēs kraušanas, divi slepkavas pielīda mājas tuvumā un paslēpās krūmos. Kad visi ļautiņi, lieli un mazi, aizbrauca uz pļavu, tie līda no krūmiem laukā un uzrāpās uz klētsaugšas, kur tikko bija sakrauts siens...

Aris apklusa un gaidīja, ko mēs teiksim. Tā patiesībā nebija nekāda pasaka, un to mēs varējām Arim aizrādīt, bet nevienam negribējās pirmajam plest muti vaļā. Skaidrs, ka visiem bija bail. Mēs tikai vēl tuvāk piespiedāmies cits pie cita un klusējām. Aris turpināja:

— Viņi paslēpās sienā, līdzi paņemdami asus tuteņus, kam uz spaliem bija piekaltušas cilvēku asinis...

Tas jau bija par daudz. Bet mēs vēl cietāmies.

— ...Viņi bija nolēmuši nogaidīt, kad visi mājinieki aizies gulēt, aplaupīt šo māju un visas dzīvas dvēseles, kas tiem gadīsies ceļā, nokaut kā cāļus...

Mums likās, ka sienā pret klētsaugšas viņu galu kaut kas iečabas. Tas bija par traku!

— Tā nav nekāda pasaka! — iesaucās Herta.

To vien mēs bijām gaidījuši.

— Tā nav pasaka! Nav pasaka! Ja tu nestāstīsi kā nākas, mēs tevi nometīsim no panta lejā!

Mēs klaigājām cits caur citu un mēģinājām sataustīt Ari, kas bija novietojies pašā sienmalī.

Pēkšņi mūsu balsīm cauri atskanēja: Tar, tar, tar, tar!

Mēs sastingām un acumirklī apklusām.

— Tar, tar, tar, tar, — no jauna atskanēja troksnis. Un tagad mēs skaidri sadzirdējām, ka tas nāk no klētsaugšas viņa gala, kas atradās tuvāk ceļam.

Te nu bij Aŗa nepareizā pasaka. Skaidrs, ka mēs uz klētsaugšas nebijām vieni. Troksnis izklausījās gluži tāds, kā kad vilktu naža spalu gar jumta kārtiņām.

Kluss bija kļuvis arī Aris, un dažus acumirkļus vēlāk viņš bija izlīdis no savas paspārnes, un mēs sajutām viņa īsi apcirpto pakausi savā vidū.

— Kas tas varētu būt?

Te nu mēs ilgāk nevaram palikt. Bet uz kurieni lai bēgam? Lielie visi aizgājuši gulēt, durvis no iekšpuses aizbultētas, logi aizvērti. Iekšā netiekam.

Dīvainais troksnis vairs neatkārtojās, bet tagad mēs visi dzirdējām, kā kāds klusi līda gar pašu šķores malu uz mūsu pusi. Laiku pa laikam iečabējās siens un bija dzirdama viegla dvaša.

— A-au! — pēkšņi mūsu vidū atskanēja kauciens. Kas to izkliedza, to bija grūti izdibināt, tikai tai pat brīdī visi bijām kājās un kūleņu kūleņiem ripojām no siena panta lejā.

Pie lūkas notika liela sadrūzmēšanās. Mēs bijām seši, bet lūka tikai viena, tā pati šaura un arī kāpnes tikai vienas.

Dienā mums diezgan ilgi vajadzēja pieķerties un turēties pie lūkas malas, kamēr ar kājām sataustījām pirmo kāpņu redeļu pulku. Tagad grūdām cits citu nost, lai tikai katrs tiktu pirmais apmēram ap to vietu, kur vajadzēja atrasties kāpnēm. Austra sāka visā balsī raudāt. Neviens negribēja palikt pēdīgais.

Tad krēslainā nakts gaisā kaut kas nokūleņoja, nodimdēja zemē, un kūlenis — viens divi — bija atkal uz kājām un aizlika uz māju pusi.

Tas bija Aris, kas, nespēdams piekļūt kāpnēm, bija nolēcis no klētsaugšas.

Pirmās uz kāpnēm reizē bija uzspiedušās Alma ar Hertu. Ar rokām viņas vēl turējās pie augšējās lūkas malas, bet ar kājām kulstīja pa gaisu, nevarēdamas sataustīt kāpņu redeles. Kad jau vienai bija kāja gandrīz virsū, otra to aiz-

stūma ar savām kājām sāņus. Tā viņas grūstījās labu brīdi. Mūsu bailes un nepacietība pa to laiku bija sasniegušas augstāko pakāpi.

Redzēdamas, ka Aris nolec un pazūd dārza kokos, metāmies lejā pa lūku arī mēs. Par laimi klētiņa nebija visai augsta, un apakšā bija mīksts maurs un mūsu pašu nodzītie siena klēpji.

Ar lielajām bailēm mēs nemaz nejutām, vai esam sasitušies, vai ne. Tāpēc vienā mirklī bijām atkal uz kājām un drāzāmies uz mājām, kur pie durvīm jau dauzījās Aris.

Pa to laiku arī Herta ar Almu bija kaut kā nokūlušās no klētsaugšas un elsdamas, pūzdamas mums pievienojās.

Mēs dauzījām durvis dūrēm, raustījām rokturi, un Aris pat bija pakāpies uz palodzes un mēģināja atvērt kaplodziņu, kas dažkārt mēdza būt no iekšpuses neaizāķēts, un caur to itin ērti varēja atvilkt iekšpusē durvju bultu.

Atpakaļ neviens neuzdrošinājās paraudzīties, likās, ka pati nāve stāv mums aiz muguras un ceļ savu asiņaino ieroci, lai nocirstu mums galvas.

Beidzot durvis atvērās, un viņās parādījās tēvs. Ieraudzījis mūs visu bandu, viņa sejā radās uztraukums.

— Kas noticis?

Jā, kas tad īsti bija noticis? Mēs mazliet attapāmies no lielā izbīļa un paraudzījāmies apkārt.

— Tur, tur augšā uz klēts kāds nāca, skrēja, meta...

Mēs nekā skaidri nepratām pateikt.

— Kas nāca? Kur skrēja?

— Uz klētiņas, kur gulējām...

Lielākas skaidrības tēvs no mums neizdabūja. Viņš ātri iegāja atpakaļ istabā, atgriezās ar šauteni un puskriešus metās uz klētiņas pusi.

Trokšņa iztraucēta bija piecēlusies arī māte. Villaini kailiem pleciem pārmetusi, viņa iznāca virtuvē, kur mēs stāvējām bailīgi čupiņā saspiedušies un pa atvērtām durvīm raudzījāmies uz klētiņas pusi, kur vasaras nakts tumsā pazuda tēvs.

Drebošām sirdīm gaidījām, ka atskanēs šāvieni, kliedzieni un vaidi.

Bet viss palika klusu un mierīgi.

Māte tāpat kā tēvs bija ļoti uztraukusies un mēģināja izdibināt, kas mums gadījies.

Beidzot daudzmaz sakarīgi pastāstījām, ka Aris stāstīja briesmīgas lietas un ka pēkšņi mēs dzirdējām aizdomīgus trokšņus, it kā kāds skrāpētu nazi gar jumta skaidām.

— Nupat tas bija?

— Nē, nu jau būs pagājusi kāda pusstunda. Kamēr mēs bailēs attapāmies, ko darīt, kamēr tikām no kūtsaugšas lejā, kamēr uzmodās tēvs...

Māte sāka smieties.

— Arīt, dēls, skrej tūlīt un sauc tēti, lai nāk mājās. Jūsu iedomātais briesmonis esmu — es. Izgāju laukā un dzirdēju, ka jūs pa klētsaugšu

vēl ņārvojiet, paņēmu no dobes zemes piku un sviedu uz klēts jumta. Un šitāda nieka dēļ jūs taisiet nakts vidū traci!

Mums visiem sametās kauns un bailes no tēva. Tas tagad par izmuļķošanu būs dikti noskaities un rāsies.

Tēvs atnāca. Bet rājienu nedabūjām šoreiz mēs, bet māte par to, ka viņa mūs biedējusi.

Mēs nodzērāmies pie akas ūdeni un nokaunējušies līdām atpakaļ uz klētsaugšu.

Vienīgi Aris palika istabā gulēt. Viņš bija visvairāk sašutis un teica:

— Ar meitiešiem es vairs nekad kopā negulēšu. Es nenobijos vis no trokšņa jumtā, bet gan no skuķu kliegšanas. Domāju, ka kādai čūska iekodusi.

Protams, tā bija tikai izruna. Bet ej nu puikam pierādi, no kā viņš mucis.

Kā Imaks kļuva par klaidoni

Krančeļa mūžs jau gāja uz vecuma pusi, kad nospriedām, ka vajadzētu iegādāties jaunu sunīti, lai vēl Krančelis paspētu iemācīt māju sargāt un lopus ganīt. Sākām apjautāties šur tur kaimiņos, vai nav mazi kuceni. Beidzot kaut kur labi patālā kaimiņu pagastā atradās saimnieks, kam patlaban bija mājās mazi kuceni. Esot gandrīz īsti sugas kuceni.

Nebija ko kavēties. Māsa paņēma līdzi skalu groziņu, kur jauno mājas sargu ielikt, un gāja kucenam pakaļ.

Liels bija mūsu pārsteigums, kad slavētā sugas kucena vietā māsa atnesa pavisam nevarīgu radījumu, kas tik tikko balstījās uz īsajām kājelēm. Turklāt pašķirstot rūsgani melno spalvu, atradām vairākas blusas.

Tēvs rājās, kur tādu bada pamiru likšot, lai nesot tūliņ atpakaļ, vai lai metot dīķī. Bet ne vienu, ne otru vairs nevarēja izdarīt, jo kucenu mēs, bērni, ņēmām savā aizsardzībā, un kamēr mēs dzīvojām, viņam nekas ļauns nedrīkstēja atgadīties.

Liela gudrošana bija, kamēr sameklējām vispiemērotāko un slavenāko vārdu. Beidzot nolēmām saukt sunīti par Imaku. Tas bija jauks un turklāt slavens vārds.

„Imak, plecos!“ kliedza velns mūsu pasaku grāmatā, ejot cīņā ar lāci. Bildē bija uzzīmēts varens lācis, kas ķepām apņēmis nabaga velnu un saspiedis tā, ka tam sviedri pilēja no deguna gala un pat no ausīm.

Mēs gribējām, lai arī mūsu Imaks aug liels un spēcīgs kā tas varenais Imaks, kas gāja cīņā ar pašu velnu.

Drīz vien Imaka kažoks bija no blusām atbrīvots, un rudenī mūsu draugs jau bija labas aitas augumā. Kažoks tam bija kļuvis spoži melns, pakakle un ķepas rūsganas un aste gluda un spēcīga kā vāle. Imaks jau bija iemācījies prasīt (riet, kad rādīja maizes garoziņu vai kaulu), un kad gājām uz mežu ogot, Imaks nesa zobos groziņu. Tikai pie sēdēšanas nebija piedabūjams. Kad sākām tam par daudz ņemties apkārt, viņš saskaitās un nikni rūca. Ja tad vēl nelikām mieru, tad koda rokās.

Jo Imaks auga lielāks, jo kļuva niknāks. Pat pret tēvu, ja tas dusmīgi uzkliedza, ņirdza zobus.

„Imak, laukā! — tēvs paver durvis un kliedz. Imaks nekustina ne ausu.

— Laukā, Imak! — Tēvs sauc vēl bargāk. Bet Imaks atņirdz zobus un draudoši ierūcas.

Tad nāk Herta, tā pati, kas mazo Imaku atnesa pavasarī skalu groziņā un iztīrīja tam kažoku no blusām, mīļi noglauž Imaka galvu un labina:

— Tev jāiet laukā, Imaciņ, jāsarga mājas... — un Imaks, asti luncinādams, izlien no pagaldes un iziet pa atvērtām durvīm.

Labā prātā Imaks bija mums patīkams ro-

taļu biedrs. Mēs rīkojām lēkšanu pār virvi, un Imaks augstlēkšanā mūs visus pārspēja. Imaks lec pār virvi kā atspere gandrīz divu metru augstumā, bet par katru lēcienu tas gribēja saņemt algu vārīta kartupeļa vai maizes gabaliņa veidā, citādi viņš no sporta atsacījās.

Likās, ka Imaks nekad nav paēdis. Trīs reizes dienā viņš dabūja savu pusķipi putras. Bet no tā viņam nekas netika. Bieži vien gadījās, ka māte, sataisījusi ķipītī teļiem dziru, pati aizgriezusies kaut ko vēl dara. Pa to laiku Imaks, piezadzies pie teļu putras, ņemas lakt aizgūtnēm vien. Māte sāk kliegt un mēģina Imaku no ķipja atvilkt. Veltas pūles! Viņa var raustīt to aiz sprandas, cik patīk, Imaks nemaz nedomā galvu vilkt no ķipja laukā, iekāms tajā vēl būs atlikusi kaut lāsīte no gardas teļu putras.

Bet nu māte noskaišas no tiesas. Viņa kampj rokās slotas kātu un grasās Imakam sist pa stilbiem. Imaks palūr baltām acīm un metas slotai virsū. Māte rausta slotas kātu, Imaks pašu slotu, līdz tā no kāta norauta. Tad Imaks mierīgi turpina mieloties pie teļa putras atliekām.

Māte tīri vai raud. Vakars klāt, nav vairs laika citu putru vārīt, teļi laužas no būdām laukā, lopi nāk no ganībām mājās, bet Imaks, vēderu pieēdis, miermīlīgi paluncina asti un aiziet patrenkāt vārnas.

Vienīgais cilvēks visā mājā, ko Imaks klausa bez pretošanās, ir Herta. Ja viņa to mierīgi un mīļi pasauc, Imaks atsakās pat no teļa putras.

Kādā naktī, pašā ziemas vidū, mūsu mežu vidū bija uzkūlušies siena zagļi un aizveduši

veselu kaudzi. Rīta gaismiņā tēvs ar graudnieku brauc pa siena birumiem zagļus ķert. Imaks dodas viņiem līdz. Bet kur tu zagļus tik viegli sadzīsi! Visi meža celiņi un lielceļi siena gružiem nobārstīti. Te braukuši mežinieki, te siena vedēji, un katram nobiris pa gruzītim, pa siena kušķītim. Ap pusdienas laiku tēvs ar graudnieku iegriežas vectēva mājās atpūtināt zirgu.

Kad viņi jau pošas atpakaļ uz mājām, ieskrien vectēva pusgraudniece vaimanādama:

— Nu gan vairs no zagļiem nav glābiņa! Rauj acis no pieres laukā. Tikko tu cilvēks uz brīdi pagriez muguru, tad jau kaut kas pazudis!

— Kas tad nu? — brīnas vectēvs, — mūsmājās līdz šim vēl nekas nav zudis!

— Nu, ja līdz šim nav, tad tagad ir! — To sakot, pusgraudniece nikni pašķielē uz mūsu graudnieka pusi. Tas ir vienīgais svešais cilvēks, kas šodien iegriezies viņu mājās, un pret ko gan citu nabaga sieva lai savas aizdomas vērš.

Bet mūsu graudnieks ir goda vīrs, un tam pat prātā neienāk, ka viņu varētu turēt aizdomās. Viņš mierīgi bāž savā pīpītī tabaku un saka:

— Jā, jā, laiki top aizvien nedrošāki. Visādi cilvēki blandās apkārt. Acis vienmēr jātur vaļā.

— Bet kas tad tev, Ievas māt, pazudis vai, kā tu saki, nozagts? — prašņā vectēvs.

— Vesels maizes klaips. Vakar vēlu izvilku no krāsns, saliku priekšnamiņā muldiņā, lai pa nakti atšaujas. Skaidri atceros — bija seši klaipi. Nupat gribēju salikt pieliekamā, pieeju, paceļu sedziņu — pieci. Domāju — acu apmānīšana,

ņemu pa vienam un nesu uz pieliekamo. Pieci. Skaiti kā gribi.

— Vai tik tu skaidri atceries? Varbūt piecus tikai izcepi, — domīgi groza galvu vectēvs. — Kas nu mūsmājā ies maizes klaipu zagt. Sveši cilvēki arī šorīt nav bijuši.

Ievas māte atkal nikni paskatās uz mūsu graudnieka pusi, bet tas mierīgi sūc savu pīpīti, viss ietinies plašā, zilā dūmu mētelī.

— Vai tikai tu pa nakti nebūsi atstājusi priekšnamiņa durvis vaļā? Varbūt suņi tavu klaipu aizvazājuši, — gudro vectēvs.

— Durvis naktī bija ciet. Pati vakarā aizšāvu. Turklāt mūsu suņi nav tādi rīmas, kas ēd klaipu maizes uz reizi.

Kad runas novirzījušās uz suņiem, tēvs pamet skatu apkārt: kur tad Imaks? Imaka istabā nav. Tēvs iziet pagalmā un sauc:

— Imak, Imak!

No salmu gubas klētsstūrī, laiski staipīdamies, izlien Imaks. Tēvs paņem maizes garoziņu un aicina:

— Imak, suk, maize!

Imaks pienāk, apošņā garozu, tad gaŗiem zobiem to paņem, apviļā mutē un noliek zemē.

Tēvs smejas:

— Lūk, šis, Ievas māt, tavs klaipa zaglis.

— Vī Dievī! — Pusgraudniece brīnas, — vai viens suns var apēst veselu maizes klaipu? Ja nu vēl būtu kāds badmirā, bet jūsu suns taču nav badā!

— Imaks ir vienmēr badā. Turklāt šorīt viņš vēl nebija brokastis ēdis, bet noskrējis mums līdz kilometrus trīsdesmit.

Tēvs grib pusgraudniecei nodarītos zaudējumus atlīdzināt, bet viņa naudu neņem.

— Ko nu, mežsarg, kad mans vecais ies uz jūsu mežu žagarus cirst, ierādāt labākus krūmus.

Un laukā ejot, viņa vēl mīlīgi noglāsta Imaka apaļo muguru, bet uz mūsu graudnieku paskatās lūdzoši kautrīgu skatu, sak, piedod, viņutēv, manu alošanos, bet kaut kur jau zaglis bija jāmeklē!

Otrā rudenī uznāca karš. Mūsmājas kādā naktī sanāca pilnas krievu zaldātiem. Ierīkoja štābu.

Imaks uz krieviem bija ārkārtīgi nikns. Pirmās dienas turējām viņu ieslēgtu istabā. Bet cik ilgi tādu lielu suni noturēsi ieslodzītu? Imaks rēja, kauca un gāza vai durvis laukā, līdz beidzot tam bija laimējies izsprukt pagalmā. Tieši tai brīdī pagalmā iejāja izlūku virsnieks, atgriezdamies no pozicijām. Imaks metās zirgam purnā. Zirgs saslējās uz pakaļkājām, gandrīz nosviezdams jātnieku. Virsnieks tvēra pie sāniem un izrāva revolveri. Norībēja šāviens.

Herta patlaban kūtī slauca govis. Izdzirdusi suņa riešanu un šāvienus, viņa pameta govi pusslauktu un metās pagalmā. Šāvienu izbiedēts, Imaks skraidīja pa pagalmu, meklēdams paslēptuvi, bet virsnieks, no zirga nolēcis, raidīja uz Imaka pusi vienu šāvienu pēc otra.

— Nešaujiet! — Herta krieviski uzsauc virsniekam, kam no lielām dusmām trīc rokas un acis pieplūdušas asinīm. — Imak, šurp!

Imaks ātri paslēpjas Hertai aiz muguras. Bet virsnieks ir pārlieku sadusmots. Naktī viņš bijis izlūku gājienā. Tikko izglābies no nāves, tagad

tam uzbrūk kaut kāds latviešu zemnieku suns. Viņš izgrūž krievisku lamu vārdu un kliedz:

— Jaunkundz, frontes tuvumā, kur dzīvo kareivji, tādus zvērus nedrīkst turēt. Vai nu gādājiet viņu prom no šīm mājām, jeb es viņu uz vietas nošaušu!

Hertas acis pildās asarām.

— Labi, es viņu aizvedīšu. Bet nošaut jūs to nedrīkstiet. Ja jūs manu Imaku nošautu, es jūs pašu . . .

Tālāk viņa neuzdrošinājās teikt. Ir karš, un saniknotais karavīrs var aizmirst, ka apvainotāja ir sieviete — jauna meitene. Ierocis vēl kūp viņa rokās, viņš var to no jauna pacelt.

— Labi, jaunkundz, — virsnieks kareiviski paklanās, — bet lai rītu es vairs šo suni neredzētu.

Tai pat dienā Herta aizved Imaku uz vectēva mājām. Šis pagasts ir no frontes attālāk, un karavīri še vēl neklaiņo.

Liekas, ka Imaks sapratis Hertas vārdus, ka nedrīkst nākt viņai līdz atpakaļ uz mājām, ka tur viņu gaida nave. Viņš gan žēli smilkst un bezgala skumjām acīm noraugās pakaļ Hertai, kas raudādama dodas atpakaļ uz mājām, bet līdz neskrien.

Pāris mēnešus Imaks nodzīvo vectēva mājās un ne reizi neatskrien atpakaļ uz mūsmājām. Pa to laiku kareivju pulki mūsmājās mainījušies. Niknais izlūku virsnieks, kas gribēja Imaku nošaut, aizgājis līdz ar savu pulku. Pie mums ierīkojies cita pulka štābs.

Kādu dienu Herta aiziet un pārved Imaku mājās. Viņš tagad kļuvis daudz miermīlīgāks un krievu kareivjus vairs neplēš.

Bet ilgi Imakam mūsmājas kļuda nepatīk. Dienu nodzīvojis, viņš pie vakara dodas atpakaļ uz Zasmuižu pie vectēva.

No šī laika Imaks bieži apciemo mūsmājas, bet vakaros vienmēr dodas atpakaļ uz Zasmuižu, kas kļuvusi par viņa otro dzimteni.

Kareivji un virsnieki ir okupējuši visu mūsu māju. Mēs paši esam sadzīti vismazākā istabiņā, no kuŗas pat laukā nevaram izkļūt, neiedami cauri lielajai istabai, kur ierīkota štāba kanceleja. Šai istabā guļ arī pulka mācītājs — krievu garīdznieks. Mēs visi viņu saucām par baķušku.

Baķuška guļ uz rāmīša, kas nolikts uz kraģīšiem, un turpat pie pretējās sienas, mīkstā atzveltnes krēslā, guļ palkavnieka buldogs Kelis.

Šo Keli mūsu Imaks nevarēja ieredzēt ne acu galā. Līdz ko Kelis parādījās viņa tuvumā, tas vienmēr grasījās klupt viņam kūkumā, un acis tam dusmās pieplūda gluži sārtas.

Gadījās, ka kādā rītā labi paagri, kad vēl visi virsnieki un arī mēs, bērni, gulējām, Imaks atkal bija iedomājies apciemot mūsmāju. Mātei staigājot uz kūti, Imaks bija iesprucis lielajā istabā, kur gulēja baķuška un Kelis.

Mūs no miega uzmodināja baķuškas izmisušie palīgā saucieni un nikni suņa rēcieni. No dibenējās istabas izskrēja samiegojušies virsnieki, no mazās istabiņas mēs, bērni, vienos krekliņos un basām kājām. Lielajā istabā uguns nebija iedegta, tālab redzēt nekā nevarēja, tikai nārvoņa bija milzīga. Nikniem suņu rējieniem un kaucieniem pa vidu atskanēja baķuškas izmisušās vaimanas.

Aizdedzot uguni, atklājās dīvains skats: baķušku ar visu guļas vietu kādi neredzami spēki nēsāja no viena istabas kakta otrā. Baķuška meta krustus un nelaimes balsī vaimanādams skaitīja svētas lūgšanas, lai Dievs to atpestot no sātana nagiem, kas grasoties to dzīvu aizraut uz elli. Pa istabu smilkstēdams skraidīja buldogs Kelis. Uz kuŗu pusi viņš skrēja, turpu šļūca arī baķuška ar visu guļas vietu.

No šī skata mēs visi bijām tā apstulbuši, ka nesamanījām, ko darīt. Beidzot baķuška ar visu gultu spēcīgi palēcās uz augšu un apkrita. Parādījās Imaks ar nikni atņirgtiem zobiem.

Kelis nejauki iegaudojās. Imakam bija izdevies sakampt viņa kāju. Virsnieki ātrumā nesamanīja, kam skriet pirmam palīgā — Kelim vai garīgam tēvam, kas, savā gaŗā naktskreklā sapinies, ķepurojās pa grīdu.

Drīz vien atbrīvojām Keli no Imaka zobiem un atbalstījām baķušku uz kājām. Viņi abi ar Keli vēl drebēja no pārdzīvotām šausmām.

— Es domāju, ka velns mani dzīvu rauj uz elli, — valodu atdabūjis murmināja baķuška.

— Saimniek, saimniek, — virsnieki grozīja galvas, — visādus suņus esam redzējuši, bet tādus, kas nēsā cilvēku apkārt ar visu gultu, gan pirmo reiz.

Šis notikums bija tik jocīgs, ka palkavnieks pat nedusmojās par sava mīluļa saplucināto kažoku.

Pēc tam vēl ilgi virsnieki kaitināja baķušku, prasīdami, ko viņš domājis toreiz, kad velns viņu uz elli rāvis?

Pavasarī krievu karaspēks atkāpās, ienāca vācieši. Imaks tāpat vēl skraidīja no Zasmuižas uz mūsmājām un atpakaļ.

Kādā dienā atkal bija ieradies Imaks. Līksms un kustīgs kā aizvien, viņš ienesa dzīvību un mazliet jautrību mūsu karā izpostītās mājās.

Vācu kareivji mūsmājās nebija apmetušies. Tikai katru dienu nāca pēc piena un olām. Imaks uz vāciešiem bija vēl niknāks kā uz krieviem pirmā laikā. Tāpēc vienmēr, kad viņš bija atskrējis ciemā, mēs, bērni, uzmanījām ceļu un, līdz ko pamanījām nākam kādu vācieti, saucām Imaku istabā un slēdzām durvis ciet.

Bet šai dienā taisījām logu priekšā puķu dobes un tā bijām iegrimuši darbā, ka nemaz nemanījām no birzes izjājam divus zilganpelēkos vācu kareivju stāvus. Uztrūkāmies tikai, izdzirdot Imaka negantos rējienus. Viņš vairs uz mūsu saucieniem neklausījās, bet aizdrāzās kā auka pāri grāvjiem un arumiem, pretim vācu jātniekiem.

Norībēja divi spalgi revolvera šāvieni, tiem sekoja Imaka kaucieni. Viņš skrēja atpakaļ uz mājām. Skrēja un klupa tīruma rugājos. Aiz viņa uz dīgstošās pavasara zāles palika tumši asins plankumi.

Mēs, pametuši savus darba rīkus, satraukti stāvējām pie uzraktām puķu dobēm. Imaks pieskrēja, nogūlās pie Hertas kājām un žēli smilkstēja. Tas izklausījās pēc slima bērna raudām. No viņa krūtīm lija smalka asins strūkliņa. Mēs sākām raudāt un, zemē nometušies, apkampām Imaka kaklu, glāstījām viņa galvu un muguru

un meklējām šāviena brūci. Māte norāva priekšautu un mēģināja, brūci aizspiežot, apturēt asinis. Imaks visu laiku laizīja viņas rokas un bezgala žēlām un palīdzību lūdzošām acīm raudzījās mūsos.

Pa to laiku bija piejājuši vācieši.

— Tas jūsu suns? — viens no viņiem jautāja lauzītā latviešu valodā.

Mums bija brīnumi, kur vācu kareivis iemācījies latviski runāt.

— Bet tas taču jaunais Moltrechta kungs! — iesaucās māte, uzmanīgāk apskatījusi runātāju.

— Kāpēc jūs, Kungs, sašāvāt mūsu suni?

— Nezināju, ka tas jūsu, nebūtu šāvis, — jaunais baronēns runāja, mazliet pietvīcis.

— Tik niknus suņus vajaga siet saitē. Pārkoda mana biedra zirgam purnu.

— Paša purnu vajadzēja pārkost, — klusu pie sevis murmināja Herta. Labi, ka vācietis to nedzirdēja.

Imaka sašāvējs bija mūsu bijušā barona dēls. Tagad viņš bija atjājis apjautāties, vai nevarēšot kādu nedēļu pamitināties mūsu mājās. Gribot pamedīt slokas.

— Nē, — Herta pasteidzās atbildēt mātes vietā. — Krievu kareivji mūsu māju izpostīja. Apdzīvojama tikai viena istaba. Tajā mitināmies paši. Jūs, droši vien, ar mums kopīgā istabā negribēsiet gulēt. —

Nē, to baronēns negribēja. Nu, tad neko nevarot darīt. Un abi ar biedru aizjāja.

Māte bija nobažījusies, ka tikai vācieši ne-

dabūjot zināt, ka esam melojuši. Krievi mūsmājas nebija izpostījuši, apdzīvojamas bija visas četras istabas.

— Lai dabū zināt, — spītīgi atteica Herta. — Es Imaka slepkavas mūsmājās nelaidīšu.

Imaks sagulēja pāris nedēļas. Jaunais, spēcīgais suņa organisms uzveica nāvi. Lode bija izgājusi krūtīm cauri. Brūce aizdzija.

Pēc izveseļošanās Imaks atkal kādā dienā bija aizskrējis uz Zasmuižu, un vectēvs to par rubli bija pārdevis kādam tāla novada saimniekam, kas tai dienā bija nejauši iegriezies viņa mājās un sūdzējies, ka neesot neviena suņa, krievi visus apšāvuši. Mēs, bērni, par to ļoti uztraucāmies un skumām. Bet māte mierināja, ka tikpat Imaks vairs netveršoties ne Zašmuižā, ne mūsmājā. Viņš esot kļuvis klaidonis.

Varbūt svešā pusē pie jaunā saimnieka viņam klāšoties labāk.

Jēkaba nedarbi

Izlaisti laukā pirmā pavasaŗa saulītē, viņi visi izskatījās mīļi un mīksti kā pūpoli un lēkāja tā, it kā tiem vēderiņos būtu ieliktas uzvilktas atsperes.

Mātes ar pamācošiem blējieniem tikko spēja valdīt pārgalvīgo bērnu pulciņu, kas visām četrām kājelēm reizē palēcās no zemes un pieskārās tai no jauna tikai vairāku soļu atstatumā.

Cibric! Cibric! Nodunēja zeme pie katra lēciena. Un gaisu tricināja bezbēdīgie jēru blējieni.

Mūsu māte palika stāvot laidara vārtos un smaidot noraudzījās pakaļ, kur birzītes plaukstošā zaļumā nozūd lēkājošais aitu bars un līdzi lēkājošie bērni.

Mēs bijām kļuvuši līdzīgi jērēniem. Lēcām abām kājām reizē gaisā, metām kūleņus uz vēl miklās, bet ziedošās pavasaŗa zemes, blējām tāpat kā jēri un, rāpus nometušies, plūcām ar lūpām bāli zilās puķītes un zaļos zāles asnus.

Tikušas birzītē, kur mīkstie, sulīgie asni spraucās cauri pērnā gada kūlai, lielās aitas sāka steidzīgi vien plūkt zāli, samtainajiem purngaliem veikli lodājot ap ciņiem un celmiem.

Mazajiem jēriņiem zāle bija viņu īsajā mūžā kaut kas gluži jauns, pirmreizējs. Viņi bija

gan ēduši sausu sienu savā aizgaldā no redelēm, viņi bija grauzuši burkānu ripiņas, ko mūsu rokas tiem delnās kļāva pie samtainajiem purniņiem, bet noplūkt ziedus vai zāli, kas ar saknēm turas zemes smaržīgā garozā — to viņi neprata.

Vecās aitas, klusi bubinādamas un laiku pa laikam ieblēdamās, aicināja bērnus klāt un vedināja uz ēšanu. Jēri purngaliem pieskārās gan pie zemes, bet jau nākošā mirklī piesita kājas stingrāk zemei un palēcās gaisā.

Tomēr nepagāja ne stunda, kad jēriem pirmais prieka reibonis bija pārgājis, viņu acis no spožās pavasaŗa saules bija atžilbušas, mazās kājas lēkājot pagurušas. Viņi kļuva rāmāki un — tavu brīnumu — sāka plūkt asnus un ziediņus līdzīgi vecajām aitām.

Jēri īsā laikā bija iemācījušies to, ko cilvēka bērni mācās gadiem — atrast paši sev barību un piepildīt savus mazos vēderiņus.

Arī mēs, gani, kļuvām rāmāki un lietišķāki. Arim bija līdz nazis. Viņš grieza stabules, un mēs ar koka sprunguļiem lēcinājām tām nost miziņas. Uzlikām izgriezto stabulīti uz ceļgala, grozījām to uz visām pusēm un, vienmērīgi dauzot ar sprunguli, skaitījām:

Atlec, atlec, stabulīte,
vilkam kauliņš, man tā ādiņa!
Man tā svilpīte svilpējama!

Kad miza jau bija atdauzīta gluži vaļīga, likām nomizoto stabules galu zobos un ar plaukstu nobraucījām miziņu. Tad stabuli ņēma atkal

Aris, nogrieza un ielika mēlīti un pirmais iepūta, pārbaudīdams, vai skan.

Mēs nepacietīgi sniedzām rokas:

— Dod, dod man pašai, es pati ielikšu mēlīti!

Pēc dažām stundām mums visiem bija rokās pa trīs četri stabulītes. Tās bija dažāda lieluma un no dažādiem kokiem, tāpēc katrai bija sava mēle.

Kārkla stabulīte skanēja smalki un dzidri kā mazputniņa svilpiens skanīgā ziedoņa vakarā. Liepas stabulīte skanēja mazliet sēri un smeldzoši kā bārenes dziesma. Bērza stabules mēle gavilēja un trizuļoja kā cīrulis debesu zilgmē. Alksnis skanēja dobji un īdoši kā govsmātes māviens, kad tā sauc savu teliņu.

Kad mēs visi reizē sākām pūst savas stabules, tad pat putni mitējās dziedāt un, ziņkārīgi kaklus staipīdami, raudzījās no ziedošiem ievkrūmiem un palazdām, kas tas tāds par orķestri, kas skaņu dažādībā mēģina ar viņiem sacensties!

Aitas pacēla galvas un, klusi bubinādamas, panācās uz mūsu pusi. Jēri mitējās plūkt zāli un no jauna nodevās lēkāšanas priekam.

Bet ar laiku ganāmpulks pierada pie mūsu stabuļu skaņām un mierīgi plūca zāli. Tikai viens no mazajiem jēriem, vismazākais un sprogainākais auniņš, ko bijām nokristījuši par Jēkabu, ik reizes, izdzirdot stabules skaņas, taisīja tādus akrobāta trikus, ka mums elpa aizrāvās. Viņš joņoja mums apkārt, un zemes piciņas no vi-

ņa cieto nadziņu spērieniem lēkāja gaisā un sitās mums sejās.

Par saviem balleta priekšnesumiem viņš saņēma no mūsu delnām maizes drusciņas un mīļus vārdus.

Citus jērus mēs veltīgi izlabinājāmies, viņi nekad neuzdrošinājās pienākt mums tik tuvu klāt, lai spētu paņemt no delnas maizes druskas. Bet Jēkabs nekad negaidīja pat aicinājumus. Viņš pienāca pats, pabakstīja ar pieri zemē nolikto ganu kulīti. Ja tad vēl nelikāmies ne zinis, viņš ieņēma kulītes stūri mutē un sāka grauzt.

Bet nevarēja taču pieļaut jēram sagrauzt maizes kuli. Rāvām tam kuli no zobiem laukā, likām maizi uz delnas, lai ēd.

Mazie jēri bieži vien niekodamies lika pieres kopā un grasījās badīties. Bet mūsu Jēkabs bija pulkā jaunākais un pagaidām arī mazākais, tāpēc tas no šīm rotaļām izvairījās.

Tas nu mums nemaz nepatika.

— Tev jābūt dūšīgam, Jēkabiņ! Ja tev kāds uzbrūk, griez pieri pretim!

Un mēs ar plaukstu grūdām aunelim pierē: baukš! baukš!

No sākuma Jēkabs purināja galvu un izvairījās. Bet drīz vien viņa pieres kauls sāka nostiprināties, un viņam šī badīšanās pa jokam ļoti iepatikās.

Pa jokam — tāds bija patiesībā mūsu nolūks. Bet šai joku skolai iznāca bēdīgas sekas. Tik bēdīgas, ka nedrīkstējām par to mātei bilst ne vārda, kad viņa sāka mums apjautāties, kāpēc Jē-

kabs katrā izdevībā cenšas savus ciltsbrāļus un māsas krietni iedunckāt. Ja izraudzītais upuris bēga, Jēkabs dzinās tam pakaļ un zvetēja, kur klāt tika: pa sāniem, pa vēderu, pa dibenu.

— Kur tas jērs tik traks uz badīšanos! — brīnījās māte. — Vai tikai jūs, palaidņi, blēņodamies nebūsiet viņu iemācījuši badīties?

Mēs pietvīkām sārti kā zemenes, bet purinājām galvas.

Ja Jēkaba mūžs nobeigtos pirmajā rudenī, kad visus pārējos auneļus nokāva gaļā, par viņu nekādas sevišķi sliktas atmiņas nebūtu palikušas. Bet tā kā viņš bija visu vasaru mūsu mīlulis, palīdzējis izēst mūsu ganu kulītes, mielojies āboliņa lauka malā un saņēmis no mūsu rokām saplūktu mīksti mīksto zālīti, tad viņš līdz rudenim bija gandrīz uz pusi pāraudzis citus šī gada jērus, un arī vilna tam bija mīkstāka un labu tiesu biezāka kā citiem jēriem.

Māte nolēma Jēkabam piešķirt nākošā ciltstēva godu un paturēt arī pa ziemu. Mēs ar šo lēmumu bijām no sirds apmierināti un noklusējām belzienus, ko paši, ganos iedami, dažu labu dienu bijām no Jēkaba pieres saņēmuši.

Kad Jēkabs, pie mums pienācis, pabikstīja maizes kulīti un tūliņ nesaņēma garozu, tas nolieca pieri un — baukš! — sitiens tvēra mūsu roku vai sānu.

Laime, ka Jēkabam nebija ragu, tikai divi cieti punīši pierē. Bet dažu labu reizi belziens ar pieri nebija mazāk sāpīgs kā pamatīgs rungas sitiens.

Mēs dzīvojām labās cerībās, ka Jēkabs pa ziemu aizmirsīs nelabo skolu.

Aitu kūtī Jēkabs aitas nebadīja un pret mazajiem jērēniem, kas viens pēc otra uz pavasaŗa pusi ieradās, izturējās ar īstu tēva laipnību un piemīlību.

Tikai kad kāds no mums, bērniem, bija ierāpies aitu būdā un tvarstīja sprogainos kamoliņus, pēkšņi spēcīgs grūdiens tvēra muguras lejas galu.

Domājām, ka, grozoties un tvarstot jērēnus, esam atsitušies sētas stabos, bet, atpakaļ paraugoties, redzējām, ka aiz muguras zvēro Jēkaba zaļganās acu liesmiņas.

Reiz arī māte bija iekāpusi aitu aizgaldā un dabūjusi spēcīgu triecienu mugurā.

— Mūsu Jēkabs vareni aizstāv savus bērnus, — stāstīja māte, atnākusi uz istabu, — tiklīdz ieiet būdā, tā liek pa muguru, ka baukšķ vien.

— Kad tikai uz vasaru nesāk jērus badīt, — piebilda tēvs.

Mēs klusībā no visas sirds vēlējāmies, kaut Jēkabs pa ziemu būtu badīšanās mākslu piemirsis, jo tagad, paskatoties vien uz viņu, mums kļuva baigi. No pērnā gada mazā, jautrā jēriņa bija izaudzis liels un spēcīgs auns. Ja to saliktu līdzās ar jaunpiedzimušu teliņu, diezin vai būtu daudz mazāks.

Pienāca pavasaris, un mums bija jāuzņemas atkal ganu gaitas.

To dienu, kad laida pirmo reizi laukā aitas, mēs ik gadus bijām gaidījuši ar lielu ilgošanos. Arī šogad mūsu sirdis iekvēlojās, iedomājoties

jērēnus, kas lēkās pa birzi it kā tiem vēderiņos būtu ieliktas atsperes. Bet, iedomājot Jēkabu, kas līdz ar pārējo aitu baru atstās kūts tumšās sienas, prātā nāca pagājušās vasaras belzieni un nepatikšanas.

No aizgalda izlaistās aitas, spožās pavasaŗa saules vairīdamās, vērsa acis uz zemi. Šā gada jēriņi līksmi blēja un metās ar visām kājelēm reizē gaisā kā gumijas bumbiņas. Bet Jēkabs iznāca pagalmā cienīgi un lēni, pacēla galvu un dziļi ievilka nāsīs smaržīgo pavasaŗa gaisu. Viņš uz mūsu pusi pat nepaskatījās, it kā mēs nebūtu tie paši, kas visu pagājušo vasaru viņu lutinājām ar maizes garozām un burkāniem.

Viņš soļoja aitu bara priekšgalā tieši uz birzi.

Māte atkal palika vārtos un noraudzījās mums pakaļ.

— Nelēkā vairs mani bērni kā pērnā pavasarī. Drīz jau būs lielas meitas un Aris liels puisis, — viņa nopūtās un zili ziedainā galvas lakatiņa stūrī izslaucīja acis.

Bet mēs nemaz vēl nebijām lieli. Ne jau lielās dzīves nopietnība mūs šai dienā darīja tik klusus un lēnus, bet gan vienkārši bailes no Jēkaba.

Mēs gājām aitām pakaļ un visu laiku nespējām acis novērst no auna. Un ik reizes, kad tas pavērsa plato pieri ar zaļganajām acīm uz mūsu pusi, mēs taisījām vislaipnākās sejas un pūlējāmies smaidīt un izlikties bezrūpīgi.

Jēkabs nedrīkstēja zināt, ka no viņa baidāmies.

Bet jau pirmā dienā piedzīvojām nepatikšanas.

Tieši pie birzs pienāca tīrums ar gaiši zaļo rudzu zelmeni. No tā mums vajadzēja aitas sargāt, jo pavasaŗa zeme vēl bija mikla un katra iemīta pēda iznīcināja desmitiem spirgtu asnu. Turklāt aitas stiebrus nokož līdz pašai zemei, un saknīte vairs jaunus asnus nedzen.

Bet ko mūsu Jēkabs? Viņš cienīgā gaitā ved aitu baru tieši uz sazēlušo rudzu druvu. Mēs skrienam priekšā, mētājam rokām un saucam: kur nu! kur nu!

Citas aitas atgriežas atpakaļ birzī, bet Jēkabs papurina galvu un drošiem soļiem iet uzsākto ceļu.

Aris pamāj mums, lai paliekam uz vietas un, krietnu vicu nolauzis, iet Jēkabu atgriezt. Mēs stāvam un aizturētām elpām raugāmies, kā šis gājiens beigsies.

Jēkabs ļauj Arim pienākt pavisam klāt. Viņš brien aizvien dziļāk rudzu zelmenī un lielām mutēm plūc sulīgos asnus.

Aris paceļ vicu, un sitiens ķeŗ Jēkaba pakaļkājas. Auns saraujas un paspeŗ pakaļkājas gaisā. Aris sit otrreiz. Jēkabs griežas pret Ari un noliec pieri. Tad viņš atmuguriski kāpjas dažus soļus atpakaļ.

Mēs no uztraukuma esam pavisam nosvīduši. Skaidri redzams — cīņa nenovēršama. Bet Aris negrib bēgt. Viņš sāk cilāt vicu, un sitieni birst kā krusa Jēkabam tieši pierē un acīs. Jēkabs kāpjas atpakaļ, Aris iet tam virsū un dod pa pieri.

Vienu brīdi jau mums šķiet, ka uzvara Aŗa pusē. Bet tad nākošais notiek tik pēkšņi, ka mēs pat nepagūstam iekliegties, lai Ari brīdinātu.

Jēkabs atmuguriski atskrien dažus soļus atpakaļ, tad ar milzīgu lēcienu dodas uz priekšu, un spēcīgs belziens ķeŗ Ari pašā pakrūtē. Viņš gan mēģina noturēties kājās, bet tas viņam neizdodas.

Aris krīt atmuguriski spilgti zaļajā rudzu zelmenī.

Mēs aizmirstam Jēkabu, aizmirstam, ka viņš var sākt badīt arī mūs, un metamies brālim klāt. Mēs esam trīs: es, Austra un graudnieku Vilma. No tāda bara Jēkabs nobīstas un lieliem lēcieniem metas no rudzu druvas laukā.

Aris piecelas, nopurina no drēbēm zemes un vērš seju no mums projām. Mēs redzam, ka viņš ir pietvīcis līdz pat ausu galiem un tam liels kauns par notikušās cīņas zaudēšanu.

Bet mēs viņam nesakam līdzjūtības un nožēlas pilnus vārdus. Nē, mēs tikai apjautājamies:

— Vai stipri sasita?

— Nav nekas. Man tikai slīdēja kāja. Māls vēl gluži mīksts un slidens.

Nu arī mēs paraugam ar kāju pirkstgaliem mitro zemi. Jā, māls vēl ir gan pavisam mīksts, bet slidens tas nav, jo apaudzis rudzu asniem.

— Gan es viņu izmācīšu! — saka Aris un pakrata rīksti uz Jēkaba pusi, kas jau paspējis iejaukties aitu un jēru pulkā un plūc mierīgi zāli, it kā nekas nebūtu atgadījies.

Notikums ar Jēkabu un Ari bija tik nepatīkams, ka mums pat stabules šai dienā netikās

griezt. Turējāmies visi kopā un, kad vajadzēja atgaiņāt Jēkabu no rudzu druvas, uz kurieni tas stūrgalvīgi vairākkārt lauzās, tad skrējām visi barā, un Jēkabs muka līdzīgi citām aitām.

Bet vai tad vasarā mēs varēsim ik dienas iet visi četri reizē ganos? Un kas tad ar mums notiks? Lūk, lieta, ap ko visu dienu lauzījām galvas.

Mājās mātei arī negribējām atzīties, ka paši esam iemācījuši Jēkabu badīties un tagad neuzdrošinājamies iet ganos.

— Laidīsim lopus dziļāk mežā, tad tīrumi nebūs jāsarga un Jēkabs mums neuzbruks. — Tāds bija beidzot mūsu lēmums, kad saule rietot ieslīdēja plaukstošo bērzu smaržīgās zaru rokās un māte ūjināja mājās.

— Kur tad stabules? — Izbrīnījusies jautāja māte, kad pavisam klusu sadzinām aitas kūtī.

— Mums šodien bija citas svarīgākas darīšanas kā stabuļu griešana, — atteica Aris, un mēs piekrītoši mājām ar galvām.

— Pērnogad jūs tik jauki stabulējāt, — vēl nerimās māte.

— Stabulēsim rīt atkal, — mēs apsolījāmies.

Vasaras pirmā pusē, kad ganījām lopus pa mežu, Jēkabs patiešām bija gluži rāms. Tikai kad piegājām aitu baram par daudz tuvi klāt, viņš dusmīgi nolieca pieri, bet badīt nebadīja.

Mēs jau cerējām, ka visas briesmas būs pāri, un šad tad pievakarēs palaidām lopus meža malā.

Tad saraušanās ar Jēkabu iznāca man. Tas notika kādā pievakarē, kad biju palaidusi lopus

līdz pašai meža malai, no kurienes varēja pārskatīt pagalmu un redzēt, kad māte iet lopiem sēku pļaut. Tas nozīmēja, ka kuŗu katru brīdi atskanēs ilgotais: dzen nu mājās, u—ū!

Bet turpat netālu bija āboliņa lauks. Govis to vēl nebija uzgājušas, bet Jēkaba degunā jau bija iesitusies pirmo āboliņa ziedu medainā smarža.

Viņš atdalījās no ganāmpulka un lēnā, bet nemitīgā gaitā tuvojās āboliņa laukam. Es gan kliedzu, gan rīdīju suni, Jēkabs necēla ne ausu. Viņš jau bija iebridis āboliņa laukā un, lielām mutēm plūkdams, brida aizvien dziļāk.

Tā šī lieta nevarēja palikt. Nolauzu pamatīgu alkšņa rīksti un skrēju dzīt Jēkabu laukā.

Jēkabs redzēja gan manu tuvošanos, pablenza baltām acīm, bet vēl steidzīgāk plūca aizmetušās āboliņa galviņas.

Es gāju un ar rīksti dauzīju zemi, ka žvīkstēja vien. Bet, acīmredzot, Jēkabam šie draudošie šmiukšķi neradīja ne mazākās baiļu sajūtas.

Man cits nekas neatlika, kā pieiet tam tik tuvu klāt, ka ar rīksti varēju aizsniegt Jēkaba sānus. Bet es vēl nebiju krietni atvēzējusies, kad Jēkabs kā atspere salecās un spēcīgs trieciens tvēra manu roku, kuŗā vīcināju savu ieroci.

Es metos bēgt. Jēkabs man pakaļ. Skrienot pakritu pie zemes. Jēkabs pieskrēja klāt un pabikstīja mani pie sāniem. Es izlikos gluži pagalam un pat neelpoju.

Jēkabs brītiņu pastāvēja, tad pagrozīja gal-

vu un atgriezās pie aitām. Laikam viņš mani noturēja par beigtu, un viņa auna pašlepnums neatļāva dauzīt mironi.

Vakarā savus piedzīvojumus pastāstīju citiem bērniem.

Uz rudens pusi, kad lopus vairs nelaida mežā, bet ganīja uz pļavu atāliem, mums pie zemes krišanas viltība ļoti noderēja.

Tagad bija cieši jāsarga tīrumi un dārzi. Bet ar Jēkabu kļuva no dienas dienā ļaunāk. Suni viņš neklausīja, mūs, ganus, baidīja un gāja mieloties, kur vien prāts nesās.

Tad mēs skrējām, iegāzām viņam ar kūju pamatīgi pa sāniem un paši steidzīgi vien kritām pie zemes. Jēkabs nokritušu nekad nebadīja. Viņš pienāca un paraudzīja ar purnu, pārliecinājies, ka ienaidnieks vairs nekustas — atgriezās pie aitu bara.

Kādā lietainā dienā biju paņēmusi līdz vecu lietus sargu. Kad ar izplesto lietus sargu tuvojos aitu baram, tās muka, ka ļipas vien gaisā nokustēja. Un — tavu prieku! — vistrakāk muka Jēkabs.

Vēl lielākas bailes aitām darīja pati lietus sarga atvēršana. Ar šo paņēmienu varēja Jēkabu izbiedēt no visām blēņām.

Tagad pat saulainās dienās bijām sākuši nēsāt līdz veco lietus sargu. Māte gan brīnījās, ko mēs staipot ikdienas līdz veco „širmi", kad no lietus neesot ne vēsts. Bet vai viņa varēja galvot, ka diena, kas iesākās dzidri saulaina, nebeigsies ar pamatīgu lietus padebesi? Vai tas nebija jāpiedzīvo viskarstākā siena laikā?

Nu, un tāpēc mums šis krāms bija vajadzīgs, un beigas. Mēs taču negribam staigāt veselu cēlienu kā salijušas vistas.

Bet tad nāca notikums, kas saviļņoja visu māju.

Kādu vakaru, dzenot lopus mājās, Jēkabs pārlēca žogu un iegāja ceļa malas miežos. Tā bija Austras ganu diena. Es biju aizgājusi lopiem pretim, bet Austras uzdevums bija izdzīt Jēkabu no miežiem.

Viņa izlīda caur kāršu žogu, bet pavisam neiedomājās atvērt lietus sargu, kas atradās padusē. Jēkabs, pamanījis pēc ilgiem laikiem neapbruņotu ganu, ieskrējies likās ar pieri Austrai virsū, un sitiens tvēra tieši viņas seju.

Austra nokrita augšpēdus un palika guļot. Kad pieskrēju tai klāt, redzēju, ka viņas mute asiņoja.

Es sāku kliegt un raudāt. Bet Austra pamazām atžilba un cēlās sēdus. Viņa izspļāva no mutes asinis, un tām līdzi izkrita divi zobi. Jēkabs tos bija izsitis.

Mēs abas raudādamas sadzinām lopus, un nu vairs lielajiem nebija noslēpjami Jēkaba nedarbi.

Bēdas un dusmas bija tik lielas, ka tēvs gribēja tai pat vakarā nogriezt Jēkabam galvu.

Bet kad pirmais uztraukums bija norimis, nolēma vēl dažas dienas un, varbūt, pat nedēļas pagaidīt. Bija pats karstākais laiks. Ko darīs ar aunu, ja to tagad nokaus? Paši apēst nevarēs. Uz pilsētas tirgu nav tagad laika braukt. Un sālīta auna gaļa nevienam vasaras karstumā negaršos.

Tikai ganos vairs Jēkabu līdzi nelaida. Tagad mums nācās atzīties, ka Jēkaba dēļ arī lietus sargu bijām līdzi stiepuši.

Lai auns nenonīktu, tēvs pats to kā zirgu katru dienu piesēja norā ķēdē. No siešanas Jēkabs kļuva vēl niknāks, un tagad neviens, izņemot tēvu, tam vairs nedrīkstēja tuvoties. Un pat tēvam, kad tas vakaros gāja aunu ievest kūtī, vajadzēja ņemt līdz pamatīgu metamo.

Tad kādu dienu gadījās, ka Jēkabs bija pārgrauzis saiti, ar kuŗu bija piesieta ķēde pie viņa kakla saites. Neviens mājnieks to nebija pamanījis. Tas jau bija augusta beigās, kad lopi ganījās uz nopļautām pļavām turpat mājas tuvumā.

Mēs ēdām pagalmā launagu, kad pēkšņi līdz mums atlidoja sievietes vaimanas un palīgā saucieni. Mūsu rokas ar maizes riecieniem nošļuka uz galda malas, un bailīgi raudzījāmies cits citā. Vaimanas nāca no urgas lejas. Pašu kliedzēju redzēt nevarējām, jo to aizsedza pakalns.

— Palīgā! Palīgā! Razbainieks! Palīgā! Mani nositīs razbainieks! Glābiet, ļautiņi, glābiet!

Tā taču bija piedzīvotājas Felkmanietes balss. Viņa bija šodien izgājusi ganos. Skaidrs, ka tai uzbrukuši laupītāji, ko tagad šur un tur, kā jau pēckaŗa gadā, bija manījuši. Vienam otram kaimiņam bija dažs labs jērs no ganāmpulka pazudis. Un Ķiuvas upītē atrada pat nosistu un zem tiltiņa pabāztu cilvēku. Laiki bija bailīgi. Un mēs visi bijām pārliecināti, ka laupītāji patlaban mušī Felkmanieti.

Tēvs nosvieda maizes riecienu galdā, atgrūda piena krūzi un ieskrēja istabā. Pēc mirkļa

viņš atgriezās ar bisi rokās un skrēja uz urgas pusi, no kurienes vēl aizvien nāca nelaimīgās sievas vaimanas.

Par spīti lielajam nobīlim, arī mēs, bērni, pametām launaga galdu un sekojām tēvam.

— Neskrieniet! Laupītāji nositīs! — sauca māte. Bet mēs tikai gribējām paskrieties līdz pakalnei un pa gabalu paraudzīties, kā tēvs tiek ar tiem galā.

Piekalnē uzskrējuši, veltīgi lūkojām saskatīt briesmīgos laupītāju stāvus. To vietā redzējām Felkmanieti pilnīgi neskārtu sēžam ežmalē un vaimanājam. Viņai patlaban lieliem soļiem tuvojās tēvs. Jā, bet ko tad šī sieva turēja apkamptu un pie krūtīm piespiestu? Pirmās domas mums bija, ka tas notvertais laupītājs. Ir gan dūšīga sieva tā vecā Felkmaniete! Noķer dzīvu laupītāju un notur kā mazu bērnu. Dūša mums auga augumā, un skriešus vien devāmies uz notikuma vietu.

Bet tuvāk pienākot, neizsakāms bija mūsu pārsteigums, kad cerētā laupītāja vietā Felkmanietes apkampienos ieraudzījām auna sprogaino galvu.

Nudien, tas taču bija Jēkabs! Bet kā viņš še nokļuvis? Un kāpēc Felkmaniete, viņu auklēdama, tik nežēlīgi vaimanā?

Tas drīz vien noskaidrojās.

— Bērniņi, manas brillītes! Sameklējiet manas brillītes, — Felkmaniete sauca mums asarotā balsī, kad pieskrējām klāt.

— Tas razbainieks abas notrieca no acīm. Droši vien stikli būs laukā!

Netālu no Felkmanietes pļavā mētājās avīžu lapas.

Izrādījās, ka Jēkabs, ticis vaļā no saites, bija saodis ganāmpulku un tūliņ devies turpu. Bet ieraudzījis ežmalē mierīgi sēdošo sievu, kas bija iegrimusi avīžu lasīšanā, aunā pamodies nežēlīgais naids uz visu cilvēku dzimumu. Un bez kāda ieganstа viņš devis Felkmanietei tādu triecienu mugurā, ka tai avīze aizgājusi pa gaisu un līdzi tai aizlidojušas abējas brilles (Felkmaniete lasot lika uz acīm divējas brilles, jo ar vienām tā neredzēja). Jēkabam ar pirmo triecienu vēl nepietiecis. Viņš atkāpies un licies vēl otrreiz virsū, tagad jau rāpus nokritušai sievietei. Bet Felkmaniete tik daudz vēl samanījusi, kā saķert auna galvu. Apķērusies abām rokām tam ap kaklu un ar visu smagumu vilkusi to lejup. Beidzot Jēkabs tiešām padevies un uzvedies gluži rāmi, kamēr mēs pieskrējām.

Tēvs atsvabināja Felkmanieti no auna, bet mēs palīdzējām viņai sameklēt brilles. Izrādījās, ka abējām stikli patvērušies pilnīgi veseli.

Bet Jēkaba dzīvības stundas ar to pašu bija skaitītas. Tai pat vakarā viņa galva ar zalgojošām acīm atdalījās no rumpja, un gaļa, kas svēra turpat visi trīs pudi — otrā dienā aizceļoja uz pilsētu.

Saturs

	Lpp.
Palaidnīgais āzītis	3
Gudrais Ŗapsis	13
Jakcik drakcik	20
Ņiska ņaska	37
Briesmīgā pasaka	48
Kā lmaks kļuva par klaidoni	64
Jēkaba nedarbi	77

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA
0310062362